

ARKTIČKA STRATEGIJA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA – RAZVOJ, IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Marko Filijović, Zoran Kilibarda
Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

Arktički region privlači sve veću pažnju svetske političke i akademske javnosti. Za to su, pre svega, zaslužni identifikovani hidrokarbonski i drugi resursi, koji su, usled otapanja leda, izazvanog klimatskim promenama, konačno postali dostupni. Težeći da obezbedi „svoj deo kolača” u uslovima konstantnog rasta potražnje za energentima, većina zemalja čije obale izlaze na Severni ledeni okean opredelila se da pitanje podele poslednjeg do kraja neisparcelisanog područja na svetu reguliše pod okriljem Konvencije Ujedinjenih nacija o pravu mora (UNCLOS). Izuzetak predstavljaju Sjedinjene Američke Države, koje još uvek nisu ratifikovale taj dokument, iako jasno iskazuju nameru da eksploatišu arktičke potencijale.

U radu se analizira razvoj političkog, vojnog i ekonomskog angažmana SAD u regionu Arktika. Težište analize je na razmatranju aktuelnih izazova sa kojima se Vašington susreće u tom području, a posebna pažnja posvećena je predlozima naučne i političke javnosti o mogućim načinima za njihovo blagovremeno prevazilaženje.

Ključne reči: *Arktik, strategija, SAD, geopolitika, Konvencija Ujedinjenih nacija o pravu mora – UNCLOS*

Uvod

Poznato je da energetske potrebe na globalnom planu konstantno rastu. Prema izveštaju Obaveštajnog saveta SAD iz 2004, porast potrošnje energije u periodu od 1980. do 2000. godine iznosio je 34 odsto, dok se za prve dve decenije 21. veka predviđa porast od čak 50 odsto.¹ S obzirom na to da su, uprkos povećanju stepena eksploatacije, mnogi postojeći dominantni izvori energenata (nafta, gasa i uglja) nedovoljni da podmiru narastajuće apetite modernog sveta, evidentno je da problem „energetske gladi” postaje sve izraženiji. Osim toga, tehnologija dobijanja energije iz alternativnih izvora još nije na takvom nivou da može da zadovolji anticipirani energetski deficit, pa je potreba otkrivanja i eksploatacije novih hidrokarbonskih depozita u svetu i dalje izuzetno aktuelna.

¹ National Intelligence Council, *Mapping the Global Future - Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, Government Printing Office, Pittsburgh, PA, 2004, p. 12, npe3zero ca: <http://www.futurebrief.com/project2020.pdf> 20.04.2015.

O tome veoma ubedljivo svedoči ponašanje mnogih država, koje su u poslednjih deceniju i po znatno intenzivirale, tj. proširile potragu za „onim što je preostalo” izvan nacionalnih teritorija i svog komšiluka, usmeravajući se sve češće ka veoma udaljenim i ponekad teško pristupačnim lokacijama širom planete.²

U tom pogledu, prostor oko Severnog pola od skoro privlači posebnu pažnju. Prema raspoloživim informacijama, Arktik predstavlja poslednji poznati svetski region sa netaknutim rezervama nafte, gasa i velikih zaliha uglja. Naravno, prognoze o količinama tih zaliha variraju od izvora do izvora, pa će tačni podaci biti poznati tek kada se otpočne sa intenzivnijim procesom eksploatacije. Štaviše, i dalje je, uvažavajući postojeće procene, krajnje neizvesno koliko će zaista arktičkih resursa biti moguće eksploatisati, imajući u vidu visinu cene njihove ekstrakcije u tom klimatski negostoljubivom okruženju.³ Ipak, različiti izvori navode da u celokupnom regionu Arktika ima najmanje 90 milijardi barela nafte, 1670 triliona kubika prirodnog gasa i 44 milijarde barela tečnog prirodnog gasa, odnosno 22 odsto tehnički upotrebljivih, neotkrivenih svetskih hidrokarbonskih rezervi.⁴ Osim toga, smatra se da pomenuti prostor obiluje i velikim količinama različitih minerala, plemenitih metala i dragog kamenja.⁵

Povećano interesovanje međunarodne zajednice za arktički region ne treba da čudi, naročito ako se imaju u vidu nedavno sprovedena istraživanja koja pokazuju da će zbog naglog otapanja leda, uzrokovanog klimatskim promenama, pristup arktičkim resursima uskoro biti omogućen, i to znatno ranije nego što se očekivalo. Skot Borgerson u tom smislu ističe: „Iako naučnici već neko vreme znaju da globalno zagrevanje utiče na smanjenje polarnih masa, mali broj njih je uspeo da predvidi da će se led topiti ovom brzinom. 2007. godine Međudržavni panel za klimatske promene procenio je da će do potpunog otapanja arktičkog leda doći u letnjoj sezoni 2070. godine. Međutim, najnoviji satelitski snimci sugerišu da bi se to moglo desiti već 2035, dok neke sofisticiranije simulacije sprovedene 2012. ukazuju na mnogo raniji datum – leto 2020. godine. U svakom slučaju, dovoljno upozoravajuće deluje podatak da je, u poslednje tri decenije, arktički led izgubio polovinu svoje površine i čak tri četvrtine svoje debljine”.⁶

² Више о томе у: Michael Klare, *The Race for What's Left: The Global Scramble for the World's Last Resources*, A Metropolitan Book, Henry Holt and Company, New York, 2012.

³ Hooman Peimani (Ed.), *Energy Security and Geopolitics in the Arctic - Challenges and Opportunities in the 21st Century*, World Scientific Publishing Company, Singapore, 2013, p. 4.

⁴ Navedene količine čine oko 13 odsto neotkrivenih svetskih rezervi nafte, 30 odsto prirodnog gasa i 20 odsto tečnog prirodnog gasa. (Jessica Robertson, Brenda Pierce, „90 billion barrels of oil and 1,670 trillion cubic feet of natural gas assessed in the Arctic”, *US Geological Survey*, 23 July, 2008, преузето са: <http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=1980&from=rss> home 27.06.2015)

⁵ Procenjuje se da u tom području ima značajnih zaliha nikla, bakra, uranijuma, fosfata, vermikulita, kalaja, olova, cinka, zlata, aluminijuma, gvožđa, titanijuma, flogopita, apatita, niobijuma, tantalita, kvarca, fluorita, bari- ta, liskuna, kalcita, ametista, amazonita i dijamanata, čija je ukupna vrednost procenjena na 1,5–2 triliona US \$. (Geoff Glasby, Yuri Votekhovskiy, Arctic Russia: Minerals and mineral resources, *Geochemical Society* (on-line), July 2009, преузето са: <http://www.geochemsoc.org/publications/geochemicalnews/gn140jul09/arcticrus-siamineralsandmin/> 27.06.2015; Irina Burakova, "Development of Arctic areas to bring trillions dollars of profit to Russia", *Pravda* (on-line), 21.04.2005, преузето са: <http://english.pravda.ru/russia/economics/21-04-2005/8102-arctic-0/> 27.06.2015; „Natural Resources”, *The Arctic* (on-line), nedatirano, преузето са: <http://www.arctic.ru/resources/> последњи пут прегледано 31.06.2015).

⁶ Scott Borgerson, „The Coming Arctic Boom: As the Ice Melts, the Region Heats Up”, *Foreign Affairs*, Vol. 92, No. 4, July/August 2013, p. 76.

Za države čije obale izlaze na Severni ledeni okean ubrzano „otvaranje” Arktika ima poseban značaj. Njihovi odnosi u regionu opterećeni su brojnim nerešenim pitanjima, dok prostor koji ih okružuje još uvek predstavlja „ničiju zemlju”, koju je, u uslovima prognoziranog rasta „energetske gladi”, praktično postalo neizbežno „podeliti”.

Težeći da u okviru „trke za onim što je preostalo” blagovremeno obezbedi „svoj deo kolača”, većina „arktičkih obalskih država” opredelila se da teritorijalno razgraničenje izvrši u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravu mora (UNCLOS).⁷ Jedini izuzetak predstavljaju SAD. Iako jasno iskazuju ambiciju o eksploataciji regionalnih potencijala, one još uvek nisu ratifikovale pomenuti dokument, što krajnji ishod tzv. arktičkog procesa čini prilično neizvesnim.

Kako zvanični Vašington gleda na ukupan razvoj situacije na „visokom severu”, koje aktivnosti preduzima u cilju osiguranja nacionalnih interesa u tom regionu i za koje se opcije eventualno može opredeliti u budućnosti – neka su od ključnih pitanja u središtu ove kratke analize. Da bi se na njih pružio što potpuniji odgovor, potrebno je prethodno objasniti kakav je značaj arktički prostor za SAD imao u prošlosti, odnosno koliku pažnju su mu one do sada poklanjale.

SAD i Arktik u 20. veku

Interesovanje zvaničnog Vašingtona za prostor oko Severnog pola ima dugu istoriju. Ono datira još od početka prošlog veka, tačnije od 1904. godine, kada je engleski geograf i tvorac teorije *hartlanda*, Halford Mekinder, okarakterisao Arktik kao integralni deo područja od velikog strateškog značaja. Konkretno, on je tvrdio da „pivotalni prostor” (koji se proteže od centra Evroazije do arktičkih obala) obiluje značajnim prirodnim bogatstvima i da će država koja ih kontroliše moći da uspostavi snažnu kontinentalnu hegemoniju.⁸

Prepoznajući vrednost Mekinderovih zapažanja, „arktičke obalske države” počele su od tog trenutka da izdvajaju pozamašne svote novca za finansiranje istraživačkih ekspedicija, kako bi na taj način demonstrirale svoje ambicije u pogledu uspostavljanja dominacije nad određenim strategijskim delovima arktičkog prostranstva. SAD su bile prva država čija je ekspedicija uspešno stigla do Severnog pola. Američku zastavu 1909. godine u centar Arktika postavio je Robert Peri (Robert Peary), „svima jasno stavljajući do znanja kakvi su interesi SAD u regionu”.⁹

Iako se takav potez zvaničnog Vašingtona svakako može protumačiti kao važan geopolitički gest, neophodno je istaći da u periodu nakon toga ipak nije došlo do značajnije eksploatacije arktičkih resursa, niti je Arktik na bilo koji način igrao ulogu u projektovanju

⁷ UNCLOS predviđa pravo svake „arktičke obalske države” potpisnice tog dokumenta da proširi nacionalne ingerencije izvan ekskluzivne ekonomske zone (EEZ) ukoliko u određenom roku, na osnovu prikupljenih dokaza, potvrdi da podmorski prostor na koji potražuje pravo predstavlja produžetak njene kontinentalne mase. Radi toga, dokazni materijali se dostavljaju nadležnoj Komisiji UNCLOS-a, na osnovu kojih ona donosi odluku o legitimnosti zahteva. Opširnije o tome u: Марко Филијовић, „Територијално разграничење на Арктику”, *Војно дело* (лето), Београд, 2010.

⁸ Opširnije o tome u: Sir Halford J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, 1919, reprint by NDU Press, Washington DC, 1942.

⁹ Alexandre Piffero Spohr, Jessica da Silva Horing, Luiza Gimenez Cerioli, Bruna Lersch, Josua Gihad Alves Soares, „The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges”, *UFRGS Model United Nations Journal*, v1, 2013, p. 14.

američkog vojnog uticaja u prvim decenijama 20. veka. Praktična vrednost tog prostora sa stanovišta SAD pokazala se tek s početkom Drugog svetskog rata.

Rešen da se na neki način uključi u sukob kako bi zaustavio snažnu nemačku ekspanziju, zvanični Vašington je 1941. godine odlučio da arktički region iskoristi kao tranzitnu putanju za dopremanje pomoći Sovjetima. U okviru programa *Lend Lease*¹⁰ uspostavljena je Aljasko-sibirska ruta (tzv. ALSIB), pomoću koje su u Sovjetski Savez (SSSR) dopremani transportni i borbeni avioni proizvedeni na severnoameričkom kontinentu. S obzirom na to da se značajan segment ukupnih ratnih dešavanja odvijao u vazduhu, uključujući i vazdušni prostor iznad arktičkog kruga, dopremljene letelice imale su važnu ulogu u borbama saveznika protiv agresora.¹¹ Štaviše, u periodu 1941–1946. godine u regionu su vođene neke od najznačajnijih bitaka Drugog svetskog rata.¹² Termin „vruće zone” bio je rezervisan za Barencovo i Norveško more, gde su sukobi bili izrazito intenzivni i česti. Međutim, veći deo Arktika do kraja rata ostao je ipak netaknut.¹³

Nakon 1946. godine situacija se dramatično menja. Posmatrajući razvoj događaja sa vojno-političkog aspekta, region je do kraja 40-ih godina doživeo potpunu transformaciju. Osnovni razlog evolucije arktičkog geopolitičkog ambijenta bilo je intenziviranje konfrontacija na relaciji istok–zapad do kojeg su dovele nepomirljive ideološke razlike između SAD i SSSR u pogledu uređenja posleratnog međunarodnog sistema. Nekada „prijateljska” aljasko-sibirska transverzala postala je stratejski problem za obe strane, pa se ubrzo došlo do zaključka da ALSIB treba ukinuti, a odbranu severnih granica postaviti za jedan od bezbednosnih prioriteta.

Zbog strepnje od direktnog napada SSSR-a preko Severnog pola, SAD su 50-ih godina otpočele intenzivnu izgradnju vojne infrastrukture širom arktičkog regiona. Sistem za rano upozoravanje (Distance Early Warning System – DEW) instaliran je uz pomoć Kanade u periodu od 1954. do 1957. godine na prostoru Aljaske, severne Kanade i Grenlanda.¹⁴ Do 1959. godine (najkasnije 1961) uspostavljen je i antiraketni radarski sistem (Ballistic Missile Early Warning System – BMEWS), što je bila dopuna prethodno izgrađenoj infrastrukturi.¹⁵ Centralni deo BMEWS-a bio je stacioniran na Grenlandu u vojnoj bazi Tula (Thula) – najsevernijoj i ujedno najznačajnijoj vojnoj ispostavi SAD na Arktiku. Smatralo se da će ova baza biti optimalna lokacija za dopunu goriva bombardera dugog dometa ukoliko dođe do otvorenog konflikta sa SSSR-om. Pored toga, procenjivalo se da bi Tula mogla da posluži i kao

¹⁰ Detaljnije o *Lend Lease* u prporamy u: George Herring, *Aid to Russia, 1941-1946: Strategy, Diplomacy and the Origins of the Cold War*, Columbia University Press, New York, 1973.

¹¹ „Alsib – The Route of Courage”, *The Voice of Russia*, 28 January 2008, preuzeto sa: <http://sputniknews.com/voiceofrussia/2008/01/28/174235/> 17.06.2015.

¹² Opširnije o tome u: Richard Sale, Eugene Potapov, *The Scramble for the Arctic: Ownership, Exploration and Conflict in the Far North*, Frances Lincoln Limited, London, 2009.

¹³ Alexandre Piffero Spohr, et. al., „The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges”, op. cit., p. 15.

¹⁴ Može se reći da je to bio početak uspostavljanja NORAD-a (North American Aerospace Defense Command). U današnje vreme NORAD ima mandat za vršenje monitoringa nad vazdušnim i svemirskim prostorom (*airspace and aerospace*) iznad Severne Amerike, uključujući i Arktik, kao i da upozori, ali i odgovori na preteće aktivnosti. Opširnije o tome: <http://www.norad.mil/>

¹⁵ Alexandre Piffero Spohr, et. al., „The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges”, op. cit. p. 16.

dobra odbrambena ispostava iz koje bi američki „avioni-lovci” bili u mogućnosti da presreću sovjetske bombardere prilikom eventualnog napada na SAD.¹⁶ Osim Tule, na prostoru Grenlanda u vreme hladnog rata postojala je još jedna vojna baza pod nazivom *Camp Century*. Izgrađena je 1960, ali je zbog nestabilnih klimatskih uslova zatvorena 1966. godine. Za njeno postojanje i svrhu saznalo se tek 1997. godine, kada je pod pritiskom danske javnosti, zbog tzv. Tulgejt skandala sa vojnih dokumenata skinuta oznaka tajnosti. Ispostavilo se da je tajna američka baza za osnovni zadatak imala stacioniranje raketa srednjeg dometa kako bi bile dovoljno blizu da pogode mete unutar SSSR-a.¹⁷

Pored instalacija na Grenlandu, SAD su izgradile i 25 vojnih objekata na prostoru Aljaskе, namenjenih primarno za osmatranje vazduha i mora i odbranu od raketnih napada.¹⁸ Osmatranje arktičkog prostranstva, a posebno arktičkog podmorja, nametnulo se kao imperativ u ovom periodu. Jedan od razloga bio je tzv. rat podmornica koji se odvijao ispod arktičkog leda,¹⁹ a drugi to što je region maksimalno eksploatisan kao područje za nuklearne probe koje su činile važan segment hladnoratovske strategije odvratanja.²⁰ U stvari, osim aktivnog osmatranja arktičkog prostora i povremenog korišćenja tog regiona, kao poligona za demonstraciju vojne moći, sve do sredine 60-ih godina nije bilo nekih značajnih dešavanja u pogledu istraživanja i eksploatacije njegovih prirodnih resursa, tako da u tom periodu nije postojala koherentna arktička strategija SAD, koja bi, osim bezbednosnih, obuhvatila i neke druge aspekte. Kako ističu pojedini analitičari, za tako nešto bilo je vrlo malo prostora.²¹

Krajem šeste decenije 20. veka situacija počinje ponovo da se menja. Širom arktičkog prostranstva otkriva se nekoliko značajnih izvorišta nafte i gasa, što, u uslovima tektonskih poremećaja energetskog tržišta 70-ih godina, postepeno dovodi do rađanja svesti o potrebi redefinisavanja nacionalnih prioriteta kada je reč o području Arktika. Uzimajući u obzir ekonomski značaj otkrića velikog nalazišta nafte u zalivu Prudo (Prudhoe Bay) na Aljasci,²² američki predsednik Ričard Nikson (Richard Nixon) 1971. godine potpisuje *Memorandum 144* (National Security Decision Memorandum 144). U dokumentu se ističe da američka politika mora biti fokusirana na tri ključne oblasti: smanjenje rizika po prirodno okruženje, promociju međunarodne saradnje i osiguranje bezbednosnih interesa SAD

¹⁶ Na vrhuncu hladnoratovskih tenzija u ovoj bazi bilo je smešteno čak 10.000 vojnika, ali je danas njihov broj znatno manji. (Jeremy Bender, „The Most Isolated US Military Base Could Get A Lot More Important”, *Business Insider* (on-line), 11.11.2014, preuzeto sa: <http://www.businessinsider.com/importance-of-us-thule-air-base-2014-11> 18.06.2015)

¹⁷ Alexandra Bruce, „DECLASSIFIED: US Army's Top Secret Arctic City Under the Ice”, *Red Ice Creations* (on-line), 07.11.2013, preuzeto sa: <http://www.redicecreations.com/article.php?id=27641> 18.06.2015.

¹⁸ Kristian Åtland, „Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic”, *Arctic Review on Law and Politics*, vol. 1, 2/2010, p. 288.

¹⁹ Patrolirajući vodama oko Severnog pola, američke i sovjetske podmornice često su se upuštale u „igru mačke i miša” održavajući tenzije u odnosima dve supersile. Oširnije o tome u: David Colley, *Stealth Beneath the Sea: the 'Wet Cold War'*, VFW Magazine, April, 1997.

²⁰ Na prostoru Arktika SSSR je u hladnoratovskom periodu obavio 265 nuklearnih testova, uglavnom u arhipelagu Nova Zemlja, dok su SAD imale svega nekoliko podzemnih nuklearnih proba na ostrvu Amička. (Alexandre Piffero Spohr, et. al., „The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges”, *op. cit.*, p. 17).

²¹ Isto.

²² Ispostavilo se da je to najveće ikada otkriveno nalazište nafte u SAD. (Alaska Oil and Gas Association, *History - 1960's*, 2015, preuzeto sa: <http://www.aoga.org/industry/history-1960s> 20.06.2016)

na Arktiku.²³ Nakon toga, američki kongres usvaja *Arctic Research and Policy Act of 1984*, kojim se definišu osnovni postulati politike nacionalne odbrane u arktičkom regionu, olakšava, odnosno unapređuje komercijalni ribolov i odobrava finansiranje enviromentalnih i klimatskih istraživanja.²⁴ U tom periodu američke energetske kompanije počinju sve više da se interesuju za region, posebno za vanobalska istraživanja. O tome veoma upečatljivo govori podatak da je od početka 80-ih do početka 90-ih godina u američkom delu Boforovog mora ekstrakcija nafte započeta na 30, a u američkom delu Čukotskog mora na 5 različitih lokacija.²⁵

Ono što je takođe veoma važno istaći jeste da se usvajanje pomenutih dokumenata i intenziviranje istraživanja poklopilo sa dolaskom Mihaila Gorbačova (Mihail Gorbačev) na čelo SSSR-a, čiji je nastup 1. oktobra 1987. godine u Muramansku nagovestio bitan zaokret u tretiranju arktičkog pitanja. U okviru svog čuvenog ekspozea, sovjetski lider je, na iznenađenje mnogih, prostor oko Severnog pola proglasio „zonom mira” i potencirao nužnost međunarodne saradnje u pogledu naučnih istraživanja, očuvanja ekosistema i drugih važnih pitanja.²⁶ Dok neki smatraju da je govor održan u „istorijski prikladnom trenutku i da može biti percipiran kao odgovor na šire enviromentalne i bezbednosne probleme kasnih 1980-ih godina”,²⁷ drugi su mišljenja da je „Gorbačov bio svestan da SSSR neće moći samostalno da razvije neophodnu vanobalsku industriju u Barenčovom moru” i da je „na taj način želeo da animira SAD, ne obraćajući im se direktno”.²⁸ U svakom slučaju, govor je poslužio kao inspiracija za otpočinjanje procesa demilitarizacije regiona i izradu *Strategije zaštite životne sredine na Arktiku* (Arctic Environmental Protection Strategy – AEPS) – poznate kao *Finska inicijativa*.

Pregovori o AEPS-u započeti su 1989. godine, ali su zbog protivljenja SAD okončani tek 1991, kada je Vašington pristao da ratifikuje dokument nakon što je dogovoreno da se iz njega odstrani pominjanje bilo kakve bezbednosne komponente i fokus stavi isključivo na pitanje očuvanja životne sredine.²⁹ Smatralo se da bi svako drugo rešenje bilo protivno američkim nacionalnim interesima.³⁰ Međutim, uprkos postignutom progresu, ubrzo je po-

²³ *National Security Decision Memorandum 144*, National Security Council, Washington DC, 22.12.1971, dostupno na: <http://fas.org/irp/offdocs/nsdm-nixon/nsdm-144.pdf> poslednji put pregledano 20.06.2015.

²⁴ Marine Mammal Commission, *Arctic Research and Policy Act of 1984*, July 31, 1984, dostupno na: http://www.mmc.gov/legislation/pdf/arp_act.pdf poslednji put pregledano 20.06.2015.

²⁵ „Everything You Need to Know About Shell Oil and Arctic Offshore Drilling in Alaska”, *PM* (on-line), 14.09.2012, preuzeto sa: <http://www.popularmechanics.com/science/energy/a7938/everything-you-need-to-know-about-shell-oil-and-arctic-offshore-drilling-in-alaska-10720112/> 23.07.2012.

²⁶ Opširnije o tome u: Ronald Purver, „Arctic Security: The Murmansk Initiative and its Impact”, *Current Research on Peace and Violence* 11, no. 4, 1988, pp. 147-158; Kristian Åtland, „Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic”, *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 3, September 2008, pp. 289-311.

²⁷ Annika Bergman Rosamond, „Perspectives on Security in the Arctic Area”, *DISS Report 2011:09*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2011, p. 15.

²⁸ Carina Keskitalo, *International Region-Building: Development of the Arctic as an International Region, Cooperation and Conflict*, Vol. 42 (2), 2007, p. 195.

²⁹ AEPS je predvideo osnivanje četiri radne grupe: Arktički program za posmatranje i procenu; Grupu za očuvanje arktičke flore i faune; Grupu za zaštitu arktičkog maritimnog okruženja i Grupu za hitne odgovore, a po red SAD, ratifikovale su ga Kanada, Danska, Finska, Island, Švedska i SSSR. (Prema: John English, „Arctic Council Thrives”, *Canada's History*, Dec/Jan 2012/13, preuzeto sa: <http://www.canadahistory.ca/Magazine/Online-Extension/Articles/Arctic-Ambitions> 23.06.2015)

³⁰ *Isto*.

stalo očigledno da se ova inicijativa ne dotiče mnogih aktualnih pitanja u regionu (kao što su trgovina, transport, komunikacija, održivi razvoj i sl.), pa je u relativno kratkom roku predloženo osnivanje znatno obuhvatnijeg institucionalnog mehanizma – Arktičkog saveta.³¹ Sve arktičke države, osim SAD, saglasile su se sa tom idejom i do 1994. godine potpisale deklaraciju o osnivanju Saveta.³² I ovoga puta (kao i u slučaju AEPS-a) politička elita u Vašingtonu bila je protiv, procenjujući (verovatno) da bi implementacija bilo kakvog međunarodnog aranžmana za Arktik mogla podstaći otvaranje nekih, sa stanovišta američkih interesa, „nezgodnih” bezbednosnih pitanja. Kao odgovor na osnivanje Arktičkog saveta, tadašnji američki predsednik Vilijam Klinton (William Clinton), izdao je 1994. godine *Specijalnu direktivu o Arktiku*. U njoj je istaknuto šest principijelnih ciljeva SAD na „visokom severu”: 1) suočavanje sa posthladnoratovskim nacionalnim bezbednosnim izazovima; 2) zaštita arktičkog prirodnog okruženja i očuvanje bioloških resursa; 3) sprovođenje resursnog menadžmenta i ekonomskog razvoja u skladu sa principima održivog razvoja; 4) jačanje institucija za kooperaciju osam arktičkih nacija; 5) uključivanje arktičkih urođeničkih naroda u odluke koje ih se tiču i 6) unapređenje naučnog monitoringa i istraživanja u pogledu lokalnih, regionalnih i globalnih environmentalnih pitanja.³³ Iste godine predsednik je potpisao i Konvenciju o pravu mora (*UNCLOS*), ali je Kongres nije ratifikovao, posle čega je, na inicijativu Kanade, među arktičkim državama pokrenut opsežan dijalog radi pronalaženja odgovarajućeg modela institucionalizacije Arktičkog saveta koji bi bio prihvatljiv za američku administraciju. Nakon 24 meseca napornih pregovora, konsenzus je konačno postignut i 1996. godine SAD su postale članica Saveta.³⁴

Ipak, političke volje za nečim što je više od toga, u periodu koji je usledio, sa američke strane nije bilo, niti je Vašington iskoristio povoljan razvoj situacije na globalnom planu kako bi izradio koherentniju nacionalnu strategiju vezanu za prostor oko Severnog pola.³⁵

³¹ Arktički savet predstavlja međuvladin forum visokog profila nadležan za promociju kooperacije, koordinacije i interakcije između arktičkih država, uključujući i starosedeoce. Kao glavni zadaci saveta određeni su: praćenje, procena i prevencija zagađenja Arktika; praćenje klimatskih promena; očuvanje biodiverziteta; brzo reagovanje u kriznim situacijama; preventivno delovanje i očuvanje životnih uslova svih stanovnika regiona. Opširnije o Arktičkom savetu na: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/>

³² *Nuclear Wastes in the Arctic: An Analysis of Arctic and Other Regional Impacts from Soviet Nuclear Contamination*, OTA-ENV-623, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, 1995, p. 202.

³³ Luke Coffey, Stevens Groves, Daniel Koshis, Brian Slattery, „True North: Economic Freedom and Sovereignty Must Be at the Heart of the U.S. Chairmanship of the Arctic Council”, The Heritage Foundation, 01.04.2015, preuzeto sa: <http://www.heritage.org/research/reports/2015/04/true-north-economic-freedom-and-sovereignty-must-be-at-the-heart-of-the-us-chairmanship-of-the-arctic-council> 23.06.2015.

³⁴ Rad Saveta otpočeo je tek 1998. godine. Opširnije o tome u: John English, „Arctic Council Thrives”, *op. cit.* i Thomas S. Axworthy, „Changing the Arctic Paradigm - From Cold War to Co-operation: How Canada's Indigenous Leaders Shaped the Arctic Council”, *A paper prepared for the Fifth Polar Law Symposium Arctic Centre*, Rovaniemi, Finland, September 6-8, 2012, preuzeto sa: http://gordonfoundation.ca/sites/default/files/publications/Changing%20the%20Arctic%20Paradigm%20from%20Cold%20War%20to%20Cooperation%20-%20CopyEdited%2012-10-10_FINAL_FORMATTED_1.pdf 23.08.2015

³⁵ U tom smislu, na umu treba imati činjenicu da je glavni američki rival – SSSR u to vreme već predstavljao stvar prošlosti, dok je Ruska Federacija, kao njegova naslednica, zbog teške ekonomske situacije, bila praktično nemoćna da efikasno i efektivno odgovori na mnoge izazove pred kojima se našla, uključujući i one na „visokom severu”.

Može se reći da je, izuzimajući pristupanje Arktičkom savetu, od sredine 90-ih, pa sve do kraja prve decenije 21. veka, američka arktička politika, gledano u celini, bila prilično pasivna. Kao jedan od osnovnih razloga za to navodi se приметно jačanje interesovanja tadašnje administracije za neka druga, važnija pitanja koja su se u vremenu nakon završetka hladnog rata i raspada SSSR-a pojavila širom planete.³⁶ Verovatno da je tome, kako smatraju pojedini analitičari, značajno doprineo proces demilitarizacije „visokog severa“, koji je, praktično, dovršen do sredine 90-ih godina.³⁷ Moguće je da su na to uticale i nesreće do kojih je dolazilo u blizini obala Aljaske prilikom pokušaja ekstrakcije i prevoza nafte, kao što je, na primer, havarija tankera *Exxon Valdez* 1989. godine, kada je u more iscurilo 42 miliona litara sirove nafte, posle čega su mnogi insistirali da se istraživanja privremeno obustave.³⁸

SAD i „zagrevanje“ Arktika početkom 21. veka

Početak 21. veka dolazi do vidnog povećanja interesovanja za Arktik. Ubrzano otapanje severne ledeno kape, prouzrokovano kumulativnim delovanjem klimatskih promena, aktuelizovalo je, pre svega, pitanje teritorijalnog razgraničenja između arktičkih zemalja, čime je najavljena nova faza posthladnoratovske geopolitičke tranzicije u regionu. Uzimajući u obzir progresiju globalnih energetske apetita, kao i činjenicu da su ogromni i gotovo netaknuti hidrokarbonski depoziti Arktika konačno postali dostupni, države čije obale izlaze na Severni ledeni okean procenile su da je došlo vreme da se napokon izvrši parcelacija poslednje do kraja nepodeljene teritorije na svetu. Norveška, Rusija, Kanada i Danska, kao što je ranije navedeno, opredelile su se da taj proces realizuju na temelju pravnog mehanizma *UNCLOS* i pod „kišobranom“ Arktičkog saveta.³⁹ Za razliku od njih, SAD su imale suštinski drugačiji pristup. Pridržavajući se načela iz doba Reganove administracije, američki kongres smatrao je da bi ratifikacija tog dokumenta bila protivna nacionalnim interesima, pa mu, u skladu s tim, i nije posvetio značajniju pažnju. Uostalom, do trenutka kada je Arktik počeo naglo da se topi, u Vašingtonu je uveliko bio zastupljen stav da SAD, kao jedina svetska supersila, nisu obavezne da prihvataju određene međunarodnopravne aranžmane, što su i demonstrirale u više navrata (npr. Kjoto protokol i sl.). Osim toga, opasnost od otvaranja pitanja bezbednosti i teritorijalnog suverenite-

³⁶ Ingrid Lundestad, „US Security Policy and Regional Relations in a Warming Arctic“, *Swords and Ploughshares*, vol. XVII, no. 3, Fall 2009, p. 15.

³⁷ Alexandre Piffero Spohr, et. al., „The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges“, op. cit. p. 17.

³⁸ „Arktički Eldorado“, *Novosti* (on-line), 25.05.2015, preuzeto sa: <http://www.portalnovosti.com/arktiki-eldorado> 23.06.2015. Kao dodatni razlog navodi se to što je ekstrakcija nafte u vanobalskim područjima Arktika bila isplativa samo kada je cena nafte bila visoka, a do početka 90-ih njena cena je na svetskom tržištu znatno opala. („Everything You Need to Know About Shell Oil and Arctic Offshore Drilling in Alaska“, op. cit.)

³⁹ Rusija i Norveška ratifikovale su *UNCLOS* još u drugoj polovini 90-ih, dok su Kanada i Danska to učinile 2003, odnosno 2004. godine. (Prema: *Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements as at 3 October 2014*, Last updated: 07 January 2015, preuzeto sa: http://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm 12.08.2015)

ta u okviru Arktičkog saveta tada nije bila prisutna, pa je politički vrh u Vašingtonu procenio da se treba fokusirati samo na određene aspekte arktičke regionalne dinamike. Štaviše, tadašnje američko rukovodstvo odlučilo je da celokupan posao oko arktičkih hidrokarbonskih resursa (od preliminarnih istraživanja, pa sve do konačne ekstrakcije i transporta) u potpunosti prepusti privatnom sektoru, fokusirajući se isključivo na unutrašnje ekonomske prilike. U skladu s tim, između 2003. i 2007. godine federalna vlada izdala je 241 dozvolu za ekstrakciju nafte vrednu ukupno 97 miliona US \$ za površinu od 1.28 miliona ari u američkom delu Boforovog mora.⁴⁰

Međutim, ubrzo se pokazalo da takav pristup ipak ne može da bude održiv na duži rok. Aktivizam ostalih članica „arktčke petorke”, pogotovo Rusije, uticao je na rukovodstvo SAD da, posle relativno kratkog perioda, promeni svoj prvobitni stav.⁴¹ Naime, nedugo nakon ratifikacije UNCLoS-a, svaka od „arktčkih obalskih država” razvila je sopstveno tumačenje odredbi te konvencije, na osnovu kojeg je „dokazivala” opravdanost potraživanja suvereniteta nad određenim delovima arktičkog prostora, odnosno prava na eksploataciju prirodnih resursa u podmorju. Značajna razmimoilaženja oko utvrđivanja granica teritorijalnog suvereniteta, a time i granica ekskluzivnih ekonomskih zona, imala su za posledicu narastanje tenzija koje je od 2001. godine praćeno konstantnim povećanjem vojnih kapaciteta u regionu Arktika, uprkos izjavama zvaničnika svih zainteresovanih strana da su za mirno rešenje otvorenih pitanja. Posebnu pažnju u tom smislu privukao je postupak ruske pomorske ekspedicije 2007. godine, koja je, u okviru jedne od istraživačkih misija, pobola zastavu Rusije na dno Arktičkog okeana ispod Severnog pola, što su mnogi u svetu okarakterisali kao agresivno ponašanje i atak na savremeni međunarodni poredak.⁴²

Takvom razvoju situacije, u kojem se vidno prepoznaje proces militarizacije Arktika, značajan doprinos dale su i SAD. U skladu sa svojom geostrateškom pozicijom i kao odgovor na ponašanje „azijskog medveda”, koje je kvalifikovano kao geopolitički izazov globalnoj sili, one su redefinisale svoje prioritete u oblasti Arktika. Prvi koraci učinjeni su u pravcu potvrđivanja vojnog prisustva u regionu. Najpre je 2007. godine američka morna-

⁴⁰ Heather A. Conley, David L. Pumphrey, Terence M. Toland, Mihaela David, „Arctic Economics in the 21st Century - The Benefits and Costs of Cold”, *A Report of the CSIS Europe Program*, Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield Washington., Lanham, July 2013, p. 5. Za vladajuću administraciju bilo je i više nego dovoljno to što je, pored punjenja federalnog budžeta, implementacija zamišljenog plana predstavljala dobru odluku sa aspekta reanimacije pomalo posmulog energetskog sektora Aljaske. (Matthew Bryza, Oliver Mõru, Kalev Stoicescu, Natalia Jegorova, *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, RKK&ICDS, November 2014, p. 5)

⁴¹ U vezi s tim važno je istaći da početkom 21. veka Rusija više nije bila slaba, privredno devastirana zemlja. Naprotiv, nakon recesije 90-ih godina, ona je uspeła da se oporavi i postane ekonomski snažna i stabilna država, čvrsto rešena da ostvari „viši geopolitički profil” na međunarodnoj sceni, pa je njene stavove trebalo shvatiti ozbiljno. Osim toga, njeno novo rukovodstvo nije više percipiralo Arktik isključivo kao „zonu mira”, već je jasno iskazalo nameru o prisvajanju i zaštiti delova tog prostora za koje je procenilo da ima legitimno pravo, a oni su podrazumevali čak polovinu arktičkog prostranstva. (Opširnije o tome u: Marko Filijović, *Militarizacija Arktika – budućnost koja je već počela*, *Vojno delo* (zima), Beograd, 2011.

⁴² Na primer, Piter Mekej, tadašnji ministar spoljnih poslova Kanade, povodom tog događaja izjavio je: „Ovo nije 15. vek. Ne možete jednostavno ići okolo i zabadati zastavice, tvrdeći – ovo je naše.” (Prema: Tom Parfitt, „Russia plants flag on North Pole seabed”, *The Guardian* (on-line), 02.09.2007, preuzeto sa: <http://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic> 03.09.2015)

rica dobila nalog da detaljnije istraži uticaj otapanja arktičkog leda na komercijalni transport, istraživanje nafte i gasa, ribarstvo i naučna istraživanja.⁴³ Na osnovu rezultata te analize usvojena je nova *Pomorska strategija* u kojoj je ocenjeno da razvoj događaja u regionu „ima potencijal da podstakne pojavu takmičenja i konflikata u okviru procesa ostvarivanja pristupa arktičkoj teritoriji i resursima”.⁴⁴ Nakon toga, u saradnji sa Velikom Britanijom, na prostoru oko Severnog pola sprovedena je vojna vežba pod nazivom *Ice Exercise 2007*,⁴⁵ a slična vežba (*Ice Exercise 2009*) ponovljena je dve godine kasnije. Njena osnovna svrha, kako se navodi u zvaničnom saopštenju, bila je „testiranje operabilnosti i borbene gotovosti podmornica u ekstremnim klimatskim uslovima”.⁴⁶

Intenzivirane su, takođe, i naučnoistraživačke i ekonomske aktivnosti. Odsek američkog Ministarstva unutrašnjih poslova, zadužen za geološka istraživanja 2008. godine, objavio je izveštaj o proceni ukupnih arktičkih potencijala,⁴⁷ posle čega je federalna vlada izdala 487 dozvola vrednih 2,66 milijardi US\$ za ekstrakciju energenata u Čukotskom moru na površini od 2,7 miliona ari.⁴⁸ Međutim, to nije bilo sve.

Smatrajući da je u okviru novonastalih okolnosti celokupan dotadašnji pristup Arktiku potrebno suštinski redefinisati, predsednik Džordž Buš (George Bush), pred sam kraj svog drugog mandata, izdao je *Direktivu 66* (National Security Presidential Directive 66/Homeland Security Presidential Directive 25 - NSPD 66/HSPD 25). U njoj su, istina, nabrojani gotovo isti osnovni ciljevi SAD na Arktiku, kao oni iz vremena Niksonove i Klintonove ere, ali su, za razliku od prethodnih dokumenata slične namene, ovoga puta veoma detaljno navedene smernice za ostvarivanje tih ciljeva. Pored ostalog, ukazuje se na značaj anticipiranja efekata klimatskih promena i povećanje ljudske aktivnosti na prostoru Arktika, na rad Arktičkog saveta, kao i na povećanje svesti o regionalnim resursima.⁴⁹ Specifičnost *Direktive 66* u odnosu na ranije dokumente ogleda se i u činjenici da su njome pokrivena mnoga pitanja koja se tiču, kako „meke”, tako i „tvrde” bezbednosti. U domenu tzv. meke bezbednosti posebna pažnja posvećena je sledećim aspektima: upravljanju regionom; pomorskom transportu; ekonomiji, uključujući energetiku; zaštiti prirodnog okruženja i njegovom očuvanju. U pogledu „tvrde” bezbednosti, posebno je istaknuto

⁴³ Takozvani radni tim momarice, zadužen za klimatske promene, osnovan je 2001. godine, ali nakon prvog simpozijuma održanog po osnivanju, pa sve do 2007. godine, on nije bio mnogo aktivan, jer je bilo procenjeno da u okviru dešavanja u arktičkom regionu „za momaricu ima još vremena”. Prema: „U.S. Navy navigates a sea change in the Arctic”, *Earth - The Science Behind the Headlines* (on-line), nedatirano, preuzeto sa: <http://www.earthmagazine.org/article/us-navy-navigates-sea-change-arctic> 04.08.2015.

⁴⁴ U.S. Navy and U.S. Coast Guard, *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower*, U.S. Department of Defense, Washington, D.C., October 2007, p. 3.

⁴⁵ Rick Rozoff, „Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East–West Conflict Over The Arctic”, *Global Research* (on-line), 03.06.2009, preuzeto sa: <http://www.globalresearch.ca/militarization-of-the-arctic-canada-battle-line-in-east-west-conflict-over-the-arctic/13836> 04.08.2015.

⁴⁶ Andrew Scuto, „Subs head far north for ICEX 2009”, *NavyTimes* (on-line), 03.03.2009, preuzeto sa: <http://archive.navytimes.com/article/20090303/NEWS/903030320/Subs-head-far-north-for-ICEX-2009> 07.08.2015.

⁴⁷ U. S. Geological Survey, 2008, preuzeto sa: <http://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf> 04.08.2015.

⁴⁸ Shell Oil je bio najveći kupac, sa 133 dozvole u Boforovom i 275 dozvola u Čukotskom moru, a sledio ga je ConocoPhillips koji je kupio 98 dozvola, takođe u Čukotskom moru. (Heather A. Conley, et. al., „Arctic Economics in the 21st Century - The Benefits and Costs of Cold”, *op. cit.*, p. 5.

⁴⁹ Ingrid Lundestad, „Comment on the US Arctic region policy document”, *Geopolitics in the High North*, 2009, http://geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=36&Itemid=104 03.09.2015.

da „SAD imaju široke i fundamentalne nacionalne bezbednosne interese u regionu”, koji se, pre svega, odnose na: razvoj sposobnosti i kapaciteta neophodnih za zaštitu američkih granica u arktičkom regionu sa mora, kopna i iz vazdušnog prostora; povećanje vojnog prisustva kako bi se zaštitili pomorski transport i trgovina, kritična infrastruktura i ključni resursi; očuvanje mobilnosti američkih vojnih i civilnih plovila i letelica širom arktičkog regiona; projektovanje suvereniteta američke vojne mornarice na Arktiku radi podrške esencijalnim interesima SAD i ohrabrenje mirnog razrešenja svih otvorenih pitanja. U tom smislu, navedeno je da su „SAD sposobne da deluju nezavisno od drugih nacija”, ali da je jačanje međunarodne saradnje u regionu potrebno. Dotadašnji rad Arktičkog saveća ocenjen je pozitivno, mada je istovremeno naglašeno da „njegovu delovanje mora ostati u postojećim granicama”, dakle bez širenja ovlašćenja. Kao jedna od najvažnijih stavki, Senatu je sugerisano da bi UNCLOS trebalo što pre rafitikovati kako bi se „na bolji način zaštitili američki interesi na Arktiku”.⁵⁰

Kao što se može primetiti, dokument koji je izradila Bušova administracija bio je značajan korak u razvoju koherentnije američke arktičke politike. Iako je posedovao određene nedostatke, većina analitičara se ipak slaže da je, u odnosu na prethodne direktive (Niksonovu i Klintonovu), on imao mnogo više detalja i bio solidno razrađen.⁵¹ U skladu sa takvim ocenama i predsednik Obama je zaključio da nije neophodno donositi nove direktive već samo nadgraditi postojeću. Konkretni predlozi za to stigli su najpre iz Ministarstva odbrane SAD. Uočavajući da aktuelno stanje stvari „na terenu” ne dozvoljava operacionalizaciju postojeće strategije, Radna grupa američke mornarice zadužena za klimatske promene 2009. godine izradila je poseban strategijski dokument pod nazivom *Arctic Roadmap*.⁵²

Nakon toga, usledio je niz dopisa različitih ministarstava Kongresu i Beloj kući u kojima su isticali problemi vezani za implementaciju arktičke politike.⁵³ Posebno značajni, u tom smislu, bili su specijalni izveštaji Obalske straže, kao i kvartalni i specijalni izveštaji Ministarstva odbrane, koji su ukazali na brojne nedostatke, prevashodno u domenu infrastrukture i opreme, pozivajući donosiocce odluka da pravovremeno deluju, kako bi se postojeći izazovi prevazišli.⁵⁴

⁵⁰ *National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive*, White House, 09.01.2009, dostupno na: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2009/01/20090112-3.html>, pregledano 03.09.2015.

⁵¹ Heather A. Conley, Terry Toland, Mihaela David, Natalja Jegorova, „The New Foreign Policy Frontier - US Interests and Actors in the Arctic”, *A Report of the CSIS Europe Program*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Washington, 2013, p. 5.

⁵² U okviru te studije predstavljen je petogodišnji plan razvoja potrebnih kapaciteta i procesa prilagođavanja novonastalim uslovima, pri čemu je poseban akcenat stavljen na: unapređenje saradnje među državnim organima zadruženim za sprovođenje arktičke politike; razvijanje partnerstva SAD sa nadležnim međunarodnim telima; aktivni i odgovarajući doprinos bezbednosti i stabilnosti na Arktiku; akviziciju odgovarajućih sposobnosti u pogledu cene i vremena; razvoj efektivne strategije komunikacije kako bi se pružila podrška pozitivnoj i aktivnoj ulozi američke mornarice u području Arktika i naučno razumevanje evolucije regiona (Navy Task Force Climate Change, *U.S. Navy Arctic Roadmap*, U.S. Navy, Washington, D.C., October 2009, p. 3).

⁵³ Važno je istaći da je iste godine usvojena i nova *Strategija nacionalne bezbednosti* koja je, doduše u samo jednom paragrafu, pomenula značaj Arktika sa aspekta nacionalne bezbednosti SAD (*National Security Strategy*, Washington, 2010, p. 50).

⁵⁴ Heather A. Conley, et. al., „The New Foreign Policy Frontier - US Interests and Actors in the Arctic”, *op. cit.*

Upoznat sa detaljima, politički vrh SAD pokrenuo je više simultanih inicijativa. Pre svega, 2011. godine predsednik je izdao nekoliko direktnih naredbi (Executive Orders), radi poboljšanja organizacije i koordinacije ukupnih aktivnosti vezanih za realizaciju arktičkog nacionalnog programa.⁵⁵ Pored ostalog, naložio je i revidiranje Jedinstvenog plana komande Ministarstva odbrane za Arktik (Department of Defense's Unified Command Plan for the Arctic), kako bi se, kako je navedeno, izbeglo „preklapanje” nadležnosti između različitih komandnih centara, poboljšala kontrola vojske i na odgovarajući način ostvarilo jedinstvo delovanja.⁵⁶ Iste godine ukinuo je zabranu ekstrakciji nafte na određenim područjima Aljaske koja je bila na snazi od 2010. i, uprkos snažnom protivljenju nekih ekoloških grupa, objavio novi plan eksploatacije za narednih pet godina.⁵⁷

Istovremeno, na adresu Bele kuće stizala su upozorenja da se suviše kasni sa razvojem jedne sveobuhvatne arktičke strategije.⁵⁸ Izlazeći u susret tim očekivanjima, predsednik Obama je 2013. godine objavio dokument pod nazivom *Nacionalna strategija za arktički region*.⁵⁹ U njemu su navedeni strateški ciljevi SAD u arktičkom regionu, artikulisani kroz tri osnovne dimenzije. Prva se odnosi na američke bezbednosne interese – od funkcionisanja Obalske straže do pitanja nacionalne odbrane – i usredsređena je na očuvanje slobodne plovidbe, unapređenje arktičke infrastrukture i strateških kapaciteta na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru, kao i na osiguranje nacionalne energetske bezbednosti. Druga dimenzija fokusirana je na regionalni menadžment i podrazumeva unapređenje zaštite i očuvanja prirodne sredine i njenih bogatstava, upravljanje prirodnim resursima u evnrientalno i kulturološki odgovarajućem duhu i mapiranje regiona kako bi se

⁵⁵ Neke od najvažnijih su: *Executive Order 12501* (koja se tiče istraživačkih aktivnosti), *Executive Order 13547* (koja se odnosi na proces maritimnog upravljanja) i *Executive Order 13580* (koja podrazumeva osnivanje inter-agencijske Radne grupe za koordinaciju domaćeg energetskeg razvoja i izdavanja dozvola na području Aljaske). Entiteti obuhvaćeni ovim direktnim naredbama bili su zaduženi da razvijaju partnerstva sa federalnim, državnim, lokalnim, plemenskim, teritorijalnim, javnim i privatnim telima kako bi se osiguralo da donošenje odluka na Arktiku integriše ekonomske, evnrientalne i kulturne interese nacije. (Ronald O'Rourke, „Changes in the Arctic: Background and Issues for Congress”, *CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress*, Congressional Research Service, June 2, 2015, p. 115)

⁵⁶ Odlučeno je da umesto tri borbene komande zadužene za odgovor na potencijalne bezbednosne krize u arktičkom regionu – Evropske (EUCOM), Pacifičke (PACOM) i Severne (NORTHCOM) – postoje samo dve: Evropska komanda, koja će biti fokusirana na ruski deo Arktika, i Severna komanda, koja će voditi računa o razvoju arktičkih borbenih kapaciteta. (Heather A. Conley, et. al., „Arctic Economics in the 21st Century - The Benefits and Costs of Cold”, *op. cit.*, p. 9.) Opširnije o tome u: Edward J. Drea, Ronald H. Cole, Walter S. Poole, James F. Schnabel, Robert J. Watson, Willard J. Webb, *History of the Unified Command Plan 1946–2012*, Joint History Office Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff Washington, DC, 2013, pp. 103-113.

⁵⁷ Heather A. Conley, et. al., „Arctic Economics in the 21st Century - The Benefits and Costs of Cold”, *op. cit.*, p. 5.

⁵⁸ Senatori iz Aljaske – Lise Murkovski (Lisa Murkowski) i Mark Begič (Mark Begich) – poslali su 2012. godine otvoreno pismo predsedniku Obami kojim ga pozivaju da razvije „koherentnu nacionalnu arktičku strategiju”, jer su, kako se u dopisu navodi, „SAD još uvek jedina arktička nacija bez formalne strategije kojom se povezuju sve individualne agencije, političke odluke i vizije”, te da „od objave Direktive 66, američka nacionalna politika vezana za region Arktika nije razvijana u odgovarajućem maniru”, budući da je „svaka agencija zadužena za njeno sprovođenje imala sopstvenu politiku, sopstvenu 'mapu puta.’” (Heather A. Conley, et. al., „The New Foreign Policy Frontier - US Interests and Actors in the Arctic”, *op. cit.*, p. 2)

⁵⁹ *National Strategy for the Arctic Region*, The White House, Washington, 2013, preuzeto sa: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf 06.08.2015.

plovidba učinila bezbednijom i identifikovale resursne rezerve u ekološki osetljivim područjima. Treća dimenzija tiče se međunarodne saradnje, tako što poziva na njeno jačanje kroz: pronalaženje zajedničkih ciljeva (kao što su zaštita i spasavanje, prevencija zagađenja, naučnoistraživački rad i monitoring, zaštita ribarstva) i angažovanje u pogledu rešavanja otvorenih bilateralnih i multilateralnih pitanja u arktičkom regionu.⁶⁰

Polazeći od Nacionalne strategije, Ministarstvo odbrane i Obalska straža SAD su iste godine izradili svoje sektorske strategije za Arktik. U dokumentu Ministarstva odbrane navodi se da je „krajnji cilj uspostavljanje bezbednog i stabilnog regiona u kojem će nacionalni interesi SAD biti očuvani, država zaštićena i gde će nacije saradivati u cilju prevazilaženja svih izazova”.⁶¹ Za ostvarivanje tog strateškog cilja predviđena je realizacija dva ključna zadatka. To su: 1) očuvanje bezbednosti, sigurnosti i promovisanje kooperacije i 2) priprema odgovora na širok spektar izazova – delovanjem u sprezi sa drugim nacijama kada je to moguće ili samostalno ukoliko se pojavi potreba.⁶² U strategiji Obalske straže apostrofirana su tri prioriteta cilja: 1) povećanje svesti o delovanju u regionu; 2) modernizacija upravljanja i 3) širenje i jačanje partnerstava. Kao i u slučaju *Arktičke strategije* Ministarstva odbrane i ovde je za realizaciju svakog od navedenih ciljeva određen kompleks specifičnih mera koje u tom smislu treba preduzeti.⁶³

Godinu dana kasnije (2014) predsednik je objavio i *Plan implementacije nacionalne strategije za arktički region*. Taj dokument, kako se navodi, komplementarne je prirode: „On nadgrađuje postojeće inicijative federalnih, državnih, lokalnih i plemenskih vlasti, privatnog sektora i međunarodnih partnera i fokusiran je na napore tamo gde prilike postoje, odnosno gde je akcija najpotrebnija”. Kao osnovni ciljevi plana definisani su: unapređenje interesa SAD na području Arktika, sprovođenje odgovorne plovidbe u tom regionu i jačanje međunarodne saradnje. U kontekstu objašnjenja na koji način bi ciljevi trebalo da se ispune, u dokumentu je precizirano 36 specijalnih inicijativa, pri čemu je za svaku od

⁶⁰ Kada je reč o bezbednosti, one se odnose, pre svega na: izgradnju novih aerodroma i luka, unapređenje navigacionih sistema i sistema za izveštavanje o vremenskim uslovima i investiranje u komunikacione sisteme (sisteme za praćenje i bespilotne letelice), što će, kako se procenjuje, doprineti jačanju svesti o odgovarajućem načinu delovanja u regionu. U domenu odgovorne plovidbe mere uključuju: jačanje napora SAD u cilju prevencije zagađenja i zaštite životne sredine i izdvajanje dodatnih sredstava za naučna istraživanja. Kada se radi o merama u oblasti međunarodne saradnje, one podrazumevaju: razvoj partnerstva u okviru Arktičkog saveta; pripreme aktivnosti u pogledu predstojeće ratifikacije UNCLOS-a, odnosno nastavak naučnoistraživačkog rada radi kompletiranja odgovarajuće dokumentacije neophodne za podnošenje zahteva o ekstenziji EEZ (planirano za 2016. godinu.) Za opširnije informacije u: *Isto*; Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op. cit., p. 6.; i Nils Wang, „Arctic Security - An Equation with Multiple Unknowns”, *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 15, Iss. 2, 2013, pp. 22- 23.

⁶¹ *Arctic Strategy*, U.S. Department of Defense, Washington, 2013, p. 2., preuzeto sa: http://www.defense.gov/pubs/2013_Arctic_Strategy.pdf 06.08.2015.

⁶² Kao glavne mere i aktivnosti za ostvarivanje ovih ciljeva navedeni su: zaštita suvereniteta domovine; jačanje partnerstva sa javnim i privatnim sektorom radi razvoja svesti o delovanju u arktičkom regionu; očuvanje slobode plovidbe; unapređenje arktičke infrastrukture i kapaciteta u skladu sa promenom klimatskih uslova; pružanje podrške postojećim aranžmanima sa saveznicima i partnerima; pronalaženje novih načina za saradnju i jačanje poverenja sa ključnim regionalnim partnerima; pružanje podrške civilnim vlastima; jačanje partnerstva sa drugim agencijama i kancelarijama radi unapređenja ljudske i enviromentalne sigurnosti i pružanje podrške razvoju Arktičkog saveta i drugih međunarodnih institucija koje promovišu regionalnu saradnju i vladavinu prava. (Opširnije o tome u: *Isto*)

⁶³ Оширніше у: *Исто*.

njih navedena kratka izjava o svrsi, lista narednih koraka koje treba preduzeti, kratka izjava u vezi s merenjem napretka u pogledu ostvarenja zadatog cilja i nazivi vodećih federalnih agencija, kao i pratećih službi nadležnih za realizaciju plana.⁶⁴ Dakle, dokument je kreiran tako da na odgovarajući način doprinese povećanju efikasnosti i efektivnosti procesa sprovođenja nacionalne politike koja se odnosi na Arktik.

U skladu sa novim strateškim konceptom i novim planom za ekstrakciju arktičkih hidrokarbonskih resursa, s početkom druge decenije 21. veka, vojne aktivnosti SAD na području oko Severnog pola takođe su se intenzivirale. O tome svedoči činjenica da su, pored održavanja redovnih vojnih vežbi na prostoru Aljaske, od 2011. godine američke oružane snage učestvovala i u nizu drugih aktivnosti, unutar ili u blizini arktičkog kruga, organizovanih u saradnji sa partnerskim državama. U vezi s tim vredno je pomenuti program *Ledena vežba* (Ice Exercise), koji se, kao što je ranije navedeno, u kooperaciji sa Kraljevskom mornaricom Velike Britanije, odvija od 2007. godine. U okviru ovog programa, nakon dolaska Baraka Obame na čelo SAD, realizovane su dve vojne vežbe: *Ice Exercise 2011* i *Ice Exercise 2014*. Prema navodima američke mornarice, osnovna svrha prve bila je da se „arktiki region što bolje upozna”,⁶⁵ a cilj druge da se „ispitaju, tj. provere podmornice, procedure i oprema u sklopu izvođenja operacija u ekstremnim klimatskim uslovima”.⁶⁶

Osim pomenutog, američke trupe učestvovala su i u programu *Hladni odgovor* (Cold Response), koji se u organizaciji Norveške sprovodi još od 2006. godine. Prema zvaničnom saopštenju, njegova osnovna svrha je „priprema oružanih snaga za borbu u teškim klimatskim uslovima i jačanje saradnje između savezničkih zemalja”.⁶⁷ Ovaj program je, kako primećuju neki analitičari, u poslednjih nekoliko godina značajno evoluirao. Za razliku od ranijih vežbi, gde je broj učesnika uglavnom varirao od 7.000 do 8.500, u manevrima 2012. i 2014. godine aktivno je sudelovalo preko 16.000 vojnika iz 16 različitih zemalja.⁶⁸ Isti broj učesnika, kako navodi Ministarstvo odbrane Kraljevine Norveške, očekuje se i 2016. godine.⁶⁹ Pored toga, i koncept vežbi poslednje dve godine znatno je složenijeg karaktera nego prethodnih godina. Simulacije sada uključuju širok dijapazon aktivnosti – od

⁶⁴ Opširnije o tome u: *Implementation Plan for The National Strategy for the Arctic Region*, January 2014, The White House, Washington, 2014, preuzeto sa: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/implementation_plan_for_the_national_strategy_for_the_arctic_region_-_fi....pdf 06.08.2015.

⁶⁵ Mia Bennett, „ICE-X 2011 under way in the Arctic”, *Foreign Policy Association* (on-line), 29.03.2011, preuzeto sa: <http://foreignpolicyblogs.com/2011/03/29/ice-x-2011-under-way-in-the-arctic/> 07.08.2015.

⁶⁶ „Navy Commences Participation in ICEx 2014”, *America's Navy* (on-line), 19.03.2014, preuzeto sa: http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=79747 06.08.2015; Larry Estrada, „Ice Exercise 2014 Demobilizes Ice Camp Nautilus and Shifts to Next Phase”, *Navy Live* (on-line), preuzeto sa: <http://navylive.dodlive.mil/2014/03/31/ice-exercise-2014-demobilizes-ice-camp-nautilus-and-shifts-to-next-phase/> 07.08.2015.

⁶⁷ Norwegian Armed Forces, „Sixteen Nations Participating in Norway's Cold Response Military Exercise This Week”, *Atlantic Council* (on-line), 10.03.2014, preuzeto sa: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/sixteen-nations-participating-in-norway-s-cold-response-military-exercise-this-week> 14.08.2015.

⁶⁸ Osim država članica NATO-a, u vežbama su učestvovala i Finska, Švedska i Švajcarska. (Prema: Norwegian Armed Forces, „Sixteen Nations Participating in Norway's Cold Response Military Exercise This Week”, *op. cit.*; Rick Rozoff, „Top of the World: NATO Rehearses For War In The Arctic”, *Global Research* (on-line), 24.04.2012, preuzeto sa: <http://www.globalresearch.ca/top-of-the-world-nato-rehearses-for-war-in-the-arctic/30508> 14.08.2015).

⁶⁹ Norwegian Armed Forces, „Sixteen Nations Participating in Norway's Cold Response Military Exercise This Week”, *op. cit.*

uvežbavanja vojnih snaga za odbranu u slučaju rata visokog intenziteta i terorističkog napada, do odgovora na masovne demonstracije, tako da se vojnici dovođe u poziciju da „... uče da kombinuju upotrebu diplomatskih aktivnosti i primenu vojne sile”⁷⁰

Pjotr Žimanski smatra da su za tu „evoluciju” najviše zaslužne SAD, koje, kako ističe, „u poslednje vreme igraju ključnu ulogu u učvršćivanju prisustva NATO-a na Baltiku”.⁷¹ U prilog tome, uostalom, govori i pokretanje novog vojnog programa pod nazivom *Arktički izazov* (Arctic Challenge). Naime, iako je prvobitno bio zamišljen kao zajednička vežba tri nordijske zemlje – Švedske, Norveške i Finske – njemu su se ubrzo pridružile SAD, Velika Britanija, Holandija, Švajcarska, Nemačka i Francuska.⁷² Prva vežba u okviru ovog programa realizovana je 2013. uz učešće pet zemalja, sa 90 aviona i 2.000 vojnika.⁷³ U okviru druge, izvedene 2015. godine, bilo je angažovano 4000 vojnika i preko 100 aviona iz 9 zemalja.⁷⁴ Važno je istaći da je osnovni cilj ovog programa „povećanje interoperabilnosti prilikom izvođenja kompleksnih vazdušnih operacija između partnerskih zemalja u okviru NATO-a kako bi se adekvatno odgovorilo na potencijalne izazove u budućnosti”.⁷⁵ Sudeći po tome da je NATO samo u 2014. godini sproveo 10 različitih vojnih vežbi u zemljama koje okružuju Rusiju (od Ukrajine, preko Letonije i Estonije, do Norveške)⁷⁶, jasno je na kakve izazove se misli. Aleks Lantier u tom smislu podseća da u okviru opservacije povećanja američkog prisustva na Baltiku ne treba izgubiti iz vida ni zajedničke vežbe SAD i Kanade u oblasti Arktika, koje se pod kišobranom NORAD-a svake godine redovno održavaju u okviru programa *Amalgam Dart*. One su fokusirane, pre svega, na „uvežbavanje detekcije neprijateljskih letelica i pružanje odgovora na potencijalne pretnje iz pravca Arktičkog okeana i Severnog pola – dakle iz pravca Rusije”.⁷⁷

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Piotr Szymański, „NATO's presence in the Baltic states – reassurance of allies or deterrence for Russia?”, OSW Commentary (on-line), 29.04.2015, preuzeto sa: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-29/natos-presence-baltic-states-reassurance-allies-or-deterrence> 16.08.2015.

⁷² „Cold war games: NATO, friendly air forces brace for large Arctic drills”, *RT* (on-line), 25.05.2015, preuzeto sa: <http://www.rt.com/news/261781-nato-drills-games-arctic/> 14.08.2015.

⁷³ „Arctic Challenge Exercise 2013”, *Official site of the Swedish Armed Forces* (on-line), nedatirano, preuzeto sa: <http://www.forsvarsmakten.se/en/about/exercises-and-events/completed-exercises-and-events/arctic-challenge-exercise-2013/> 16.08.2015.

⁷⁴ Tokom izvođenja vazdušnih manevara u okviru *Arktičkog izazova 2015*, u nekim trenucima je čak po 90 aviona istovremeno bilo u vazduhu. (Prema: „Cold war games: NATO, friendly air forces brace for large Arctic drills”, *op. cit.*; Evelyn Chavez, „Aviano F-16s take on Arctic Challenge 2015”, *Official site of the US Air Force* (on-line), 27.05.2015, preuzeto sa: <http://www.af.mil/News/ArticleDisplay/tabid/223/Article/589800/aviano-f-16s-take-on-arctic-challenge-2015.aspx> 14.08.2015). Detaljnije o vrstama i tipovima korišćenih aviona na: <http://airheadsfly.com/2015/05/25/arctic-challenge-exercise-2015-kicks-off/> poslednji put pregledano 14.08.2015; „New Cold War: Massive NATO Exercise in Norway Provocation directed Moscow. Russian General sends 'Arctic Warning' to US”, *Global Research* (on-line), 15.03.2015, preuzeto sa: <http://www.globalresearch.ca/new-cold-war-massive-nato-exercise-in-norway-provocation-directed-moscow-russian-general-sends-arctic-warning-to-us/29793> 14.08.2015

⁷⁵ Evelyn Chavez, „Aviano F-16s take on Arctic Challenge 2015”, *op. cit.*

⁷⁶ Artem Kureev, „Why Cold War-style military exercises of Russia and NATO are heating up”, *Russia Direct* (on-line), 24.03.2015, preuzeto sa: <http://www.russia-direct.org/analysis/why-cold-war-style-military-exercises-russia-and-nato-are-heating> 14.08.2015.

⁷⁷ Alex Lantier, „Global tensions surge as NATO, Russia hold rival military exercises”, *World Socialist Web Site* (on-line), 28.05.2015, preuzeto sa: <https://www.wsws.org/en/articles/2015/05/28/nato-m28.html> 14.08.2015

Za one koji se pribojavaju budućih poteza zvanične Moskve – a posebno mogućnosti da bi tzv. ukrajinski scenario Rusija mogla da primeni i na „visokom severu”⁷⁸ – pojačano prisustvo oružanih snaga SAD unutar i oko arktičkog kruga trebalo bi da deluje umirujuće. Ipak, uprkos već ostvarenom napretku u razvoju i implementaciji američke nacionalne strategije za Arktik, i očiglednim nastojanjima da se taj trend nastavi, u političkim i akademskim „mejnstrim” krugovima u SAD još uvek postoje oni koji tvrde da „Amerika gubi arktičku trku”. Postavlja se pitanje: da li je to tako i, ako jeste, zašto?

Budućnost Arktika iz perspektive SAD – ključni izazovi i kako ih prevazići

Kritičari postojeće nacionalne strategije za Arktik upozoravaju da, ukoliko se blagovremeno ne otklone nedostaci kojima ona obiluje, budućnost liderske pozicije SAD na „visokom severu” može biti dovedena u pitanje. Pri tome se, kao najveći problemi, ističu: loša koordinacija državnih organa nadležnih za sprovođenje nacionalne arktičke agende; nepostojanje jasnog finansijskog konstrukta neophodnog za operacionalizaciju postavljenih ciljeva; odsustvo infrastrukturnih kapaciteta na terenu i nedostatak političke volje da se Arktiku posveti veća pažnja. Kako neki, po svojoj prilici osnovano, primećuju, prva dva pitanja praktično su nerazdvojna i ona su, bez obzira na ostvareni napredak od trenutka donošenja *Direktive 66*, bila i ostala „*Ahilova peta* američke arktičke politike”.⁷⁹

Analizirajući dokument koji je izradila Bušova administracija, Heder Konli iz vašingtonskog Centra za strateške i međunarodne studije (CSIS) ocenjuje da je to, svakako, pozitivan korak u razvoju konkretnije američke nacionalne politike za Arktik, ali napominje da je osnovni problem u tome što je pitanje finansiranja celokupnog programa ostalo u znatnoj meri nedorečeno: „Obezbeđivanje sredstava potrebnih za njegovu implementaciju delegirano je na čelnike brojnih agencija i drugih državnih tela zaduženih za sprovođenje, što, bez dodatnih izdvajanja iz federalnog budžeta i bez jasnog plana, praktično umanjuje vrednost čitavog koncepta. Upravljački mehanizmi su kompleksniji, imamo preklapanja nadležnosti i mnoštvo nejasnoća”.⁸⁰

Nastojeći da ispravi ove greške, administracija Baraka Obame 2013. godine izradila je *Nacionalnu strategiju za Arktik*. Međutim, ni ona, kako se čini, nije uspela da otkloni pomenute probleme. Prema navodima Arktičkog instituta iz Vašingtona, taj dokument predstavlja „samo dugačku listu želja uz premalo preciznosti.” Kritike su, pre svega, upućene na nepostojanje mnogih konkretnih projekata predviđenih strategijom i nedostatak procene budućih američkih kapaciteta u Arktičkom krugu.⁸¹

⁷⁸ Rickard Booson, „What if the Arctic Became a New Ukraine?”, *GMF* (on-line), 11.05.2015, preuzeto sa: <http://www.gmfus.org/blog/2015/05/11/what-if-arctic-became-new-ukraine> 23.08.2015; Mikkel Runge Olesen, „Cooperation or conflict in the Arctic: A Literature Review”, *DIIS Working Paper*, 2014, pp. 4-18.; Marina Koren, „Is Vladimir Putin Coming for the North Pole Next?”, *National Journal* (on-line), 27.03.2014, preuzeto sa: <http://www.nationaljournal.com/politics/is-vladimir-putin-coming-for-the-north-pole-next-20140327> 23.08.2015.

⁷⁹ Heather A. Conley, Terry Toland, Mihaela David, Natalja Jegorova, „The New Foreign Policy Frontier – US Interests and Actors in the Arctic”, *op. cit.*, p. 5.

⁸⁰ *Isto*, str. 5-6.

⁸¹ Jedan od eksperata Instituta, Mihela Dejvid (Michaela David), ističe da takođe nije objašnjeno kako će se finansirati planovi iz strategije i zaključuje: „Uprkos naporima dobre vere u artikulisanju političkih prioriteta i

Treći problem javlja se praktično kao posledica prethodna dva i odnosi se na odsustvo osnovne infrastrukture. U tom smislu, situaciju na terenu najbolje dočarava kongresmen Rik Larsen: „Pola veka nakon trke sa Rusima do Meseca, SAD jedva da su opremljene za arktičku trku. Rusija, Kanada i druge nacije pozamašno investiraju, dok mi, ne samo da stojimo u mestu, već i nazadjujemo”.⁸² Brojni izveštaji nadležnih ministarstava i pratećih službi, kao i analize eksperata to nedvosmisleno potvrđuju.⁸³ U njima se, pored ostalog, ističe da su Sjedinjenim Državama na Arktiku hitno potrebni putevi, helikopteri, luke sa dubokim prilazom, prateći objekti, sistemi za komunikaciju, kao i veliki ledolomci.⁸⁴ Za razliku od Rusije, koja ima više od 40 ledolomaca (uključujući i nuklearne), SAD trenutno poseduju tri. Da situacija bude nepovoljnija, samo jedan od njih je u funkciji i izrađen je još 70-ih godina.⁸⁵ Cena izrade velikog ledolomca na nuklearni pogon, prema okvirnim procenama, koštala bi negde oko jednu milijardu US \$, a prema mišljenju nadležnih državnih organa Sjedinjenim Državama bi bilo potrebno najmanje 6 takvih brodova – tri velika i tri srednja ledolomca.⁸⁶

Za sada, kako se navodi, budžetskog prostora za izdvajanje značajnijih sredstava radi izgradnje brodova i ostale infrastrukture nema previše.⁸⁷ Međutim, pojedinci ističu da situacija nije beznačajna. Naime, u američkoj javnosti sve češće se pominje ideja o lizinu ledolomaca i opreme. Političari poput kongresmena Dona Janga (Don Yang) i senatorke Lize Murkovski smatraju da bi javno-privatno partnerstvo radi izgradnje brodova, ali

formulisana ciljeva koji se međusobno podržavaju, američka arktička strategija ostaje neuhvatljiva kao neko čudo na arktičkoj ledenoj ploči.” („Arktički institut kritikovao strategiju SAD za Arktik”, *Blic* (on-line), 14.05.2013, preuzeto sa:

<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/382426/Arkticki-institut-kritikovao-strategiju-SAD-za-Arktik> 18.08.2015)

⁸² Deb Reichman, „America Is Losing The Competition For The Arctic”, *Business Insider* (on-line), 01.01.2014, preuzeto sa: <http://www.businessinsider.com/america-is-losing-the-competition-for-the-arctic-2014-1> 18.08.2015.

⁸³ Jedan od poslednjih objavljenih dokumenata koji konkretnije govore o toj temi jeste *Arcic Navy Roadmap 2014-2030*, a izradila ga je američka momarica. U njemu se eksplicitno poziva na „hitne investicije kako bi se izbegli viši budžetski troškovi u budućnosti”. Osim toga, u ovoj „nadgrađenoj mapi puta za Arktik” izvršena je i detaljna analiza neophodnih kapaciteta i predložen kratkoročni, srednjeročni i dugoročni plan razvoja. (Prema: „US Navy admits it needs massive investment to fight for Arctic seaways control”, *RT* (on-line), 28.02.2014, preuzeto sa: <http://www.rt.com/usa/us-navy-arctic-plans-146/> 18.08.2015)

⁸⁴ Heder Konli napominje da infrastrukturni nedostaci postoje čak i kada je reč o smeštajnim kapacitetima, posebno u manjim gradovima duž aljaske obale, gde, kako objašnjava, „u slučaju potencijalne evakuacije turista sa broda u nevolji ne bi čak bilo ni dovoljno kreveta za njihov privremeni prihvat”. Prema: Deb Reichman, „America Is Losing The Competition For The Arctic”, *op. cit.*

⁸⁵ David Nye, „How the US is losing the war in the Arctic before it even begins”, *We Are The Mighty* (on-line), 17.06.2015, preuzeto sa: <http://www.wearethemighty.com/us-russia-arctic-2015-07> 18.08.2015.

⁸⁶ Jason Tama, Heather Greenley, David Barata, „Is the United States positioned to lead in the Arctic?”, *Brookings* (on-line) 24.04.2015, preuzeto sa: <http://www.brookings.edu/blogs/planetpolicy/posts/2015/04/24-us-arctic-leadership> 18.08.2015.

⁸⁷ Erica Martinson, „US officials consider leasing icebreakers as budget reality sinks in”, *Eye on the Arctic* (on-line), 16.06.2015, preuzeto sa: <http://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2015/07/16/u-s-officials-consider-leasing-icebreakers-as-budget-reality-sinks-in/> 18.08.2015. Problem je, pored ostalog, u tome što su ledolomci u nadležnosti Obalske straže, a ona ima vrlo ograničen budžet. Ministarstvo odbrane ima znatno veći budžet, ali prebacivanje sredstava predstavlja veoma složen proces, iako se zna da bi koristi od novih ledolomaca imali svi sektori. (Robert Hein, „Stability in the Arctic: Dancing with Polar Bears”, *War on the Rocks* (on-line), 18.06.2015, preuzeto sa:

<http://warontherocks.com/2015/06/stability-in-the-arctic-dancing-with-polar-bears/> 18.08.2015).

i druge arktičke infrastrukture, moglo da bude rešenje, makar privremeno.⁸⁸ Kapetan Obalske straže Melisa Bert, u tom smislu podseća da je prodavanjem licenci za ekstrakciju nafte i gasa u Boforovom i Čukotskom moru federalna vlada 2008. godine inkasirala više od 2 milijarde US \$. Ukoliko se adekvatno rasporede, prihodi stečeni putem lizinga vanobalskih bušotina i opozivanjem ekstrahovanih hidrokarbonskih resursa, smatra Bertova, mogli bi se upotrebiti za finansiranje razvojnih programa.⁸⁹

Ipak, iako javno-privatno partnerstvo i uvođenje lizing-programa predstavljaju dobre ideje, otvoreno je pitanje da li će se one sprovesti u praksi. Za Džejsona Tamu, Heder Grinli i Dejvida Barata osnovni problem operacionalizacije arktičke strategije ne leži u manjku finansijskih sredstava, loše postavljenoj koncepciji ili odsustvu kreativnosti donosilaca odluka već, pre svega, u nedostatku političke volje da se strateške zamisli ostvare. Prema njihovom mišljenju, SAD tek treba da pokažu svoju posvećenost liderstvu na „visokom severu“.⁹⁰

Heder Konli, Teri Toland i Džejni Kraut objašnjavaju da je nivo političke pažnje koja se poklanja Arktiku oduvek bio nizak: „Dok su druge arktičke obalske države kroz čitavu svoju istoriju na Arktik gledale kao na važan deo državne teritorije i integrisale ga u razvoj svojih nacionalnih identiteta, u definisanju američke samopercepcije on nije igrao veliku ulogu. Danas, kada je potreba za budžetskim uštedama veoma izražena, teško da će doći do izdvajanja sredstava za regione u kojima ne postoji neposredna bezbednosna pretnja“.⁹¹ Sa time se slaže i Nils Vang, koji ističe da je Arktik samo jedan od bezbednosnih izazova SAD koji zahtevaju finansijska izdvajanja. „Arktik će, prema tome, morati da se takmiči sa drugim izazovima, kao što su oni u Južnom kineskom moru, Avganistanu i Pakistanu, Srednjem istoku, Severnoj Africi i sl. Da bi došlo do finansiranja konkretnih operativnih inicijativa na severu zemlje“, zaključuje Vang, „Arktik će morati da zauzme prominentniju poziciju na listi američkih nacionalnih prioriteta, tj. u svesti američkih političara. Biće interesantno videti da li će se nešto uskoro promeniti“.⁹²

U tom pogledu, važno je istaći da je Barak Obama januara 2015. godine izdao *Direktnu naredbu o unapređenju koordinacije napora na Arktiku* (Executive Order for Enhancing Coordination of Arctic Efforts).⁹³ Ona predviđa osnivanje specijalnog Arktičkog izvr-

⁸⁸ Erica Martinson, „US officials consider leasing icebreakers as budget reality sinks in“, *op. cit.*

⁸⁹ U tom kontekstu ona navodi i konkretne projekte. Osim izrade dva velika ledolomca u narednih 10 godina, Bertova pominje i izgradnju vazduhoplovne stanice u Pint Berou (Point Barrow) sa najmanje tri helikoptera. Ona smatra da bi uspostavljanje takve baze, sa svim troškovima, koštalo manje od 20 miliona US \$. Osim toga, pominje i luku sa dubokim prilazom i, kao optimalan primer, navodi Dutch Harbor na Aleutanskim ostrvima, čije bi održavanje nakon rekonstrukcije, kako tvrdi, koštalo svega nekoliko miliona US \$ godišnje. (Melissa Bert, „A Strategy to Advance the Arctic Economy“, Policy Innovation Memorandum No. 14, *Council on Foreign Relations* (on-line), 2012, preuzeto sa: <http://www.cfr.org/arctic/strategy-advance-arctic-economy/p27258> 20.08.2015)

⁹⁰ Jason Tama, Heather Greenley, David Barata, „Is the United States positioned to lead in the Arctic?“, *op. cit.* To potvrđuje i senatorka Aljaske Liza Murkovski: „U poređenju sa drugim državama, mi kasnimo – kasnimo u našem razmišljanju, kasnimo u našoj viziji. Pored osnovne infrastrukture, nedostaje nam bazična posvećenost da se pripremimo za predstojeća dešavanja na Arktiku. Ljudi u Ajovi i Nju Hempširu moraju da uvide da su SAD arktička nacija. U suprotnom, ništa nećemo postići“. (Prema: Deb Reichman, „America Is Losing The Competition For The Arctic“, *op. cit.*)

⁹¹ Heather A. Conley, Terry Toland, Jamie Kraut, „A New Security Architecture for the Arctic - an American Perspective“, *A Report of the CSIS Europe Program*, CSIS, Washington, 2012, p. 17.

⁹² Nils Wang, „Arctic Security – An Equation with Multiple Unknowns“, *op. cit.*, p. 23.

⁹³ The White House, *Executive Order for Enhancing Coordination of Arctic Efforts*, 21.01.2015, preuzeto sa: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/21/executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-arctic> 18.08.2015.

šnog komiteta (Arctic Executive Steering Committee), koji će sprovesti federalnu politiku i koordinirati napore državnih, lokalnih i plemenskih tela, kao i istraživačkih i akademskih institucija i neprofitnih organizacija.⁹⁴ Međutim, mišljenja o tome da li će uspostavljanje *Komiteta* značajnije promeniti stvari, veoma su podeljena. Na primer, senatorka Liza Murkovski smatra da donošenje *naresbe* generalno predstavlja korak napred u jačanju koordinacije, ali napominje da je koncept ponovo promašio suštinu: „On je neizbalansiran kada je reč o tome koji bi trebalo da budu prioriteta u regionu. Još jednom, predsednik se fokusirao na klimatske promene, dok je druge aspekte arktičkog dinamizma, opet zanemario”.⁹⁵ Za razliku od nje, bivša predsednica Arktičke istraživačke komisije (US Arctic Research Commission), a od nedavno specijalna savetnica državnog sekretara za arktičku politiku, Fren Ulmer (Fran Ulmer), ističe da je *Direktna naredba* „dobra vest za Arktik” i objašnjava: „Ona predstavlja pozitivan korak u poboljšanju koordinacije federalnih napora. Nacionalna strategija i plan za njenu implementaciju utvrdili su odgovornost agencija, a novoosnovani Izvršni komitet će obezbediti strukturu i fokus tih napora”.⁹⁶ U sličnom maniru dokument komentariše i Heder Konli: „Uspostavljanje komiteta sačinjenog od iskusnih ljudi koji će donositi teške odluke kada je reč o američkim prioritetima na Arktiku i osigurati optimalnu raspodelu resursa je ogroman korak napred i Obaminu administraciju treba pohvaliti za to”. Doduše, ona priznaje da rezultate organizacionih promena ne treba očekivati odmah: „Na umu treba imati da ove promene, gledajući u kratkoročnom planu, mogu proizvesti više konfuzije nego kohezije. Biće potrebno vreme da se rad Komiteta ustroji, opšteprisutno birokratsko preklapanje redukuje i poverenje između različitih nivoa upravljanja ponovo izgradi”.⁹⁷

Da li će se prognoze Konlijeve ostvariti ostaje da se vidi. Sa druge strane, osim uspostavljanja efikasnog i efektivnog državnog aparata zaduženog za sprovođenje arktičke politike, koji će uvažiti sugestije „sa terena” i blagovremeno obezbediti sredstva za rešavanje prioriteta pitanja, važno je istaći da će na osiguranje leaderske pozicije SAD na Arktiku uticati i drugi faktori. Oni se, pre svega, odnose na: delovanje političkih predstavnika SAD u okviru Arktičkog saveta, ratifikovanje UNCLOS-a, rešavanje otvorenih pitanja sa Kanadom i Rusijom i aktivnije uključivanje NATO-a u dešavanja na „visokom severu”.

Kada je reč o američkom angažmanu u okviru Arktičkog saveta, potrebno je naglasiti da su aprila 2015. godine SAD preuzele predsedavanje tim telom. Pojedini eksperti sugerišu da je tu priliku potrebno maksimalno iskoristiti, i to iz najmanje dva razloga. Prvi se odnosi na činjenicu da su SAD poslednji put vodile rad Saveta 1998, a da će narednu priliku imati tek 2031. godine.⁹⁸ Drugi se odnosi na to da država koja predsedava ima

⁹⁴ Yereth Rosen, „Obama issues executive order to better coordinate Arctic policy”, *Alaska Dispatch News* (on-line), 21.01.2015, <http://www.adn.com/article/20150121/obama-issues-executive-order-better-coordinate-arctic-policy> 20.08.2015.

⁹⁵ *Isto.*

⁹⁶ *Isto.*

⁹⁷ Heather Conley, „What to Know about the New White House Executive Order on Enhancing Coordination of National Efforts in the Arctic”, *CSIS* (on-line), 22.01.2015, <http://csis.org/publication/what-know-about-new-white-house-executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-20.08.2105>.

⁹⁸ Osnovni razlog je što se predsedavanje Arktičkim savetom rotira među državama članicama svake dve godine. SAD će predsedavati do 2017. (Elizabeth Rosenberg, David Titley, Alexander Wiker, *Arctic 2015 and Beyond - A Strategy for U.S. Leadership in the High North*, Center for a New American Security, 2014, p. 1)

mogućnost da u određenoj meri nametne plan rada Saveta, odnosno pažnju ostalih učesnika usmeri na one teme i pitanja koja nju najviše interesuju.⁹⁹ U tom kontekstu, Stejt Department (State Department) objavio je da će u središtu pažnje Arktičkog saveta u naredne dve godine biti plan pod nazivom „Jedan Arktik – zajedničke mogućnosti, izazovi i odgovornosti” (One Arctic—Shared Opportunities, Challenges and Responsibilities),¹⁰⁰ a kao osnovni ciljevi tokom predsedavanja navedeni su: nastavak jačanja Saveta kao međuvladinog foruma, uvođenje novih dugoročnih prioriteta i jačanje svesti o Arktiku i klimatskim promenama unutar SAD i širom sveta.¹⁰¹ Na osnovu toga uspostavljene su tri tematske oblasti: 1) analiza uticaja klimatskih promena na Arktiku; 2) plovidba Arktičkim okeanom i 3) poboljšanje ekonomskih i životnih uslova.¹⁰²

Ima mišljenja da ovakav pristup SAD nije optimalan i da ga treba redefinisati. U tom duhu, Luk Kofi, Stiven Grovs, Daniel Kočis i Brajan Slateri predlažu da se pažnja usmeri na nekoliko aspekata, tj. na one ciljeve koje je, kako ističu, realno ostvariti.¹⁰³ Oni sugerišu da je potrebno usredsrediti se na pet konkretnih ciljeva: 1) promociju ekonomskih sloboda u arktičkom regionu; 2) jačanje svesti o Arktiku unutar SAD; 3) pronalaženje načina za mirno rešenje maritimnih sporova; 4) uspostavljanje sposobnosti za delovanje na Arktiku i 5) sprečavanje Evropske komisije (EK) da dobije status posmatrača u Arktičkom savetu.¹⁰⁴

⁹⁹ Luke Coffey, et. al., „True North: Economic Freedom and Sovereignty Must Be at the Heart of the U.S. Chairmanship of the Arctic Council”, *op. cit.*

¹⁰⁰ Према: Yereth Rosen, „Big Changes in Far North Since US Last Chaird Arctic Council,” *Barents Observer* (on-line), 17.02.2015, преузето са: <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/02/big-changes-far-north-us-last-chaired-arctic-council-17-02-22.08.2015>.

¹⁰¹ U.S. Department of State, *Arctic Council United States Chairmanship 2015–2017*, Yellowknife, 2015, p. 4., преузето са: <http://www.knom.org/wp-audio/2014/11/2014-11-03-US-Chair-Arctic-Council.pdf> 22.08.2015; 3a додатне информације погледати и: Matthew Smith, „As US Outlines Arctic Council Goals, Native Groups and State Lawmakers Left Wanting, *Alaska Public Media* (on-line), 03.11.2014, на: <http://www.alaskapublic.org/2014/11/03/as-us-outlines-arctic-council-goals-native-groups-and-state-lawmakers-left-wanting/> poslednji put pristupljeno: 23.08.2015)

¹⁰² U.S. Department of State, „Arctic Council United States Chairmanship 2015–2017”, *op. cit.*, p. 5.

¹⁰³ „Kada je sve prioritet, onda ništa nije prioritet. SAD treba da odustanu od uvođenja novih dugoročnih prioriteta i umesto toga da se fokusiraju na poboljšanje i implementaciju postojećih programa. Umesto grandiozne politike koja nikada neće biti adekvatno operacionalizovana – posebno sada kada su odnosi sa Rusijom oko Ukrajine narušeni – SAD moraju da se fokusiraju na implementaciju ostvarivih ciljeva.” (Luke Coffey, et. al., „True North: Economic Freedom and Sovereignty Must Be at the Heart of the U.S. Chairmanship of the Arctic Council”, *op. cit.*)

¹⁰⁴ Kao način za ostvarenje ovih ciljeva, autori predlažu 11 osnovnih mera: 1) promovisanje ekonomskih sloboda na Arktiku kao glavne teme tokom predsedavanja, zato što ekonomske slobode podstiču prosperitet, inovacije, poštovanje i vladavinu prava, otvaranje radnih mesta i sl.; 2) usmeravanje rada Arktičkog ekonomskog saveta (osnovanog za vreme kanadskog predsedavanja) kao foruma za poslovnu saradnju i razvoj, kako se ne bi duplirao posao između njega i samog Arktičkog saveta; 3) ostvarenje prisustva državnog sekretara na sastancima Arktičkog saveta; 4) koordiniranje aktivnosti sa Finskom kako bi se ostvario kontinuitet ciljeva, s obzirom na to da ona preuzima predsevanje Svaeom 2017. godine; 5) pružanje podrške kreiranju radne grupa za mirno rešavanje sporova, kako bi se uspostavio forum u okviru kojeg će se razgovarati, procenjivati i rešavati sva otvorena pitanja; 6) blokiranje aplikacije EK za sticanje statusa posmatrača u okviru Arktičkog saveta, jer bi to moglo ugroziti nacionalni suverenitet država u regionu; 7) uvažavanje zahteva naroda Aljaske; 8) osiguranje slobode plovidbe na Arktiku, pre svega razmatranjem ove teme sa Kanadom i Rusijom, kako bi se komercijalni maritimni transport oslobodio tegobnih taksi i regulativno-administrativnog preopterećenja; 9) investiranje u arktičke kapacitete Obalske straže i Mornarice; 10) reevaluciju programa izgradnje ledolomaca, kroz kooperaciju sa Obalskom stražom i Kongresom i 11) nastavak vežbi u regionu, posebno kada je reč o zaštiti i spasavanju i odgovoru na krize. (*Isto.*)

S druge strane, pomenuti autori ocenjuju da su određeni potezi administracije Baraka Obame u pogledu preuzimanja predsedavanja Savetom pozitivni i, kao primer, navode imenovanje penzionisanog komandanta Obalske straže Roberta Papa (Robert Papp) 2014. godine za specijalnog predstavnika SAD u tom telu. Uzimajući u obzir Papovo znanje i iskustvo u arktičkim pitanjima, mnogi eksperti se slažu da je njegov izbor na tu poziciju veoma dobra odluka sa aspekta nacionalnih interesa SAD.¹⁰⁵ Veruje se da će njegovo unapređenje u rang ambasadora pri Savetu, koje je nedavno predložio Kongres, dodatno pojačati poziciju SAD u toj organizaciji.¹⁰⁶

Drugi važan faktor pozicioniranja SAD u arktičkom regionu jeste pitanje ratifikacije UNCLOS-a. Kao što je poznato, Kongres još uvek nije ratifikovao taj dokument, iako među mnogim državnim organima zaduženim za pitanja Arktika (od Obalske straže, preko Ministarstva odbrane, do Bele kuće), privatnim kompanijama i analitičarima postoji opšteprihvaćeno mišljenje da je to potrebno što pre učiniti. Odluka o tome pominje se i u okviru američke *Nacionalne strategije za Arktik*, koja predviđa ratifikaciju UNCLOS-a 2016. godine, dok se rad na prikupljanju dokaza, neophodnih za potraživanje ekstenzije kod Komisije za kontinentalni šelf, uveliko odvija. Međutim, i pored toga što u SAD očigledno postoji velika podrška ratifikaciji UNCLOS-a, u Vašingtonu još uvek ima uticajnih krugova koji se takvom scenariju odlučno protive. Osim političara, i neki eksperti smatraju da SAD ne treba da ratifikuju taj dokument, budući da se, prema njihovom mišljenju, sva otvorena pitanja – od teritorijalnih zahteva, preko slobodne plovidbe, do eksploatacije hidrokarbonskih resursa – mogu uspešno rešiti na osnovu postojeće, duboko utemeljene pravne teorije i prakse, multilateralnih i bilateralnih aranžmana.¹⁰⁷ Jedan od zastupnika takvog stanovišta, Stiven Grovs, predlaže da umesto ratifikacije UNCLOS-a, SAD treba samo da slede korake predviđene *Planom za implementaciju arktičke strategije*. Pri tome, on posebno ističe da odbijanje ratifikacije tog dokumenta ni na koji način ne ugrožava eksploataciju hidrokarbonskih resursa, a kao dokaz za to navodi činjenicu da su kroz bilateralne aranžmane sa Kubom, Meksikom, Rusijom, Britanijom i Venecuelom, SAD „... do sada uspešno rešile mnoga pitanja u pogledu maritimnih granica i limita kontinentalnog šelfa”.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Nils Andreassen, „Recent U.S. moves on Arctic policy bode well for the region and Alaska”, *Alaska Dispatch News* (on-line), 21.08.2104, preuzeto sa: <http://www.adn.com/article/20140821/recent-us-moves-arctic-policy-bode-well-region-and-alaska> 21.08.2105.; Luke Coffey, et. al., „True North: Economic Freedom and Sovereignty Must Be at the Heart of the U.S. Chairmanship of the Arctic Council”, *op. cit.*

¹⁰⁶ Elizabeth Rosenberg, et. al., *Arctic 2015 and Beyond - A Strategy for U.S. Leadership in the High North*, *op. cit.*, p. 7.

¹⁰⁷ Opširnije o tome u: Steven Groves, „Accession to Convention on the Law of the Sea Unnecessary to Advance Arctic Interests”, The Heritage Foundation (on-line), 26.06.2014, preuzeto sa: http://www.heritage.org/research/reports/2014/06/accession-to-convention-on-the-law-of-the-sea-unnecessary-to-advance-arctic-interests#_ftn4 21.08.2015.; Jason Howard Warren, „Don't be Left out in the Cold: An Argument for Advancing American Interests in the Arctic Outside the Ambits of the United Nations Convention on the Law of the Sea”, *Georgia Law Review*, 2007-2008., pp. 833-865.; Steven Groves, U.S. Accession to U.N. Convention on the Law of the Sea Unnecessary to Develop Oil and Gas Resources, Heritage Foundation, Washington D.C., 2012.; Elizabeth Hudzik, „A Treaty on Thin Ice: Debunking the Arguments against U.S. Ratification of the Law of the Sea in a time of Global Climate Crisis”, *Washington University Global Studies Law Review* Vol. 9, No. 2, 2010.

¹⁰⁸ Po mišljenju Grovsa „zagovornici Konvencije neopravdano tvrde da ruski zahtev na Arktiku može na neki način može dovesti do toga da SAD ostanu bez svojih arktičkih resursa. Naprotiv, Rusija striktno poštuje granice SAD koje su dogovorene još 1990-ih (tzv. Bejker-Ševamadze linija), a ruski zahtev, ukoliko bude odobren, ne preklapa se sa američkom EEZ. Dok Kanada možda ima taj problem sa Rusima, SAD nemaju”. (Steven Groves, „Accession to Convention on the Law of the Sea Unnecessary to Advance Arctic Interests”, *op. cit.*)

S druge strane, zagovornici UNCLOS-a, navode da bi nakon ratifikacije SAD imale mogućnost da: stvore sofisticirani i fleksibilni mehanizam za rešavanje mnogih sporova; postavljaju američke eksperte u Međunarodni sud za pravo mora i američke naučnike u Komisiju za kontinentalni šelf; aktivno učestvuju u procesu interpretacije i implementacije svih aspekata maritimnog prava obuhvaćenih UNCLOS-om; i na bolji način zaštite svoje nacionalne interese na moru.¹⁰⁹ Komentarišući izjave onih koji smatraju da bi američko učešće u UNCLOS-u bilo negativno sa aspekta nacionalnih interesa, Skot Borgenson objašnjava: „Ironija je u tome što bi ratifikacija te konvencije zapravo proširila suverenitet SAD i slobodu slobodu kretanja moćne američke mornarice i omogućila pravnu osnovu bezbednosnim snagama da se izbore sa mnogim pretnjama na moru kao što su piratstvo, šverc droge i ljudi i sl”.¹¹⁰ Podsećajući na to da su sve druge arktičke obalske države odavno ratifikovale pomenutu konvenciju, Vilijam Dvajer zaključuje da bi SAD, „...ako učine isto, mogle da ostvare veći uticaj od onog koji trenutno imaju, veći suverenitet, kao i priliku da unaprede svoju stratešku viziju i kooperaciju u području Arktika”.¹¹¹ Za koju će se opciju zvanični Vašington na kraju opredeliti, ostaje da se vidi, ali činjenica je da će odluka o tome suštinski uticati na dalji razvoj strateškog pristupa SAD arktičkom regionu.

Treći važan faktor budućeg pozicioniranja SAD na „visokom severu” odnosi se na rešavanje otvorenih pitanja sa Kanadom i Rusijom u vezi slobodne plovidbe Severozapadnim prolazom (Northwest Passage), odnosno Severnom pomorskom rutom (Northern Sea Route). Sjedinjene Države i EU predlažu da oba pravca treba proglasiti internacionalnim pomorskim putevima, dok Kanada i Rusija smatraju da oni moraju da ostanu u okviru nacionalnih ingerencija. Analitičari prognoziraju da će se, kada je reč o Kanadi, diplomatsko rešenje najverovatnije pronaći, s obzirom na to da je ona članica NATO-a, geografski sused SAD i njen ekonomski i politički partner.¹¹² U slučaju Rusije, pak, prevladava mišljenje da bi se odnosi SAD sa njom po tom pitanju u budućnosti mogli zaoštriti, posebno ako se kriza u Ukrajini nastavi.¹¹³ Kako ocenjuju Metju Birza, Oliver Moru, Kalev Stoičesku i Natalija Jegorova, o tome svedoči činjenica da se Rusija i pre ukrajinske krize ponašala agresivno. Po njima, dokaz za to su: nastojanje Rusije da se ograniči sloboda plovidbe putem nacionalizacije pomorskih pravaca; težnje da se ostvari suverenitet nad određenim delovima Arktika; planovi o nagomilavanju vojnih

¹⁰⁹ Jon Van Dyke, „U.S. Accession to the Law of the Sea Convention”, *Ocean Yearbook*, Vol. 22., 2008, pp. 47-59.

¹¹⁰ Scott Borgerson, *The National Interest and the Law of the Sea*, Council on Foreign Relations, Washington D.C., 2009, p. 82.

¹¹¹ William Dwyer, *The Evolving Arctic: Current State of U.S. Arctic Policy*, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, September 2013, p. 93.

¹¹² Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op cit., p. 5. O tome svedoči podatak da su SAD i Kanada još 1988. godine potpisale bilateralni sporazum o kooperaciji na Arktiku, koji je podrazumevao da američki ledelomci mogu slobodno da plove Severozapadnim prolazom. (Rob Huebert, Heather Exner-Pirot, Adam Lajeunesse, Jay Gulledge, *Climate Change & International Security: The Arctic as a Bellwether*, Center for Climate and Energy Solutions, Arlington, Virginia, 2012, p. 27)

¹¹³ Osnovni razlog je to što Moskva zahteva da svi brodovi koji imaju nameru da plove Severnom pomorskom rutom, moraju unapred da obaveste nadležne organe Ruske Federacije i podnesu molbu za navođenje, što uključuje i plaćanje takse. (Heather Conley, Jamie Kraut, „U.S. Strategic Interests in the Arctic An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation”, *A Report of the CSIS Europe Program*, CSIS, Washington D.C., 2010, p. 7)

kapaciteta u arktičkom regionu; letovi ruskih aviona iznad norveških energetskegih postrojenja, kao i iznad švedske i finske nacionalne teritorije, uključujući pri tom simulaciju nuklearnog napada na Stokholm.¹¹⁴ Upravo zbog takvog ruskog ponašanja otvara se pitanje budućeg angažovanja NATO-a na prostoru oko Severnog pola, što ujedno predstavlja četvrti faktor koji će u velikoj meri uticati na to da li će SAD osigurati lider-sku poziciju u arktičkom regionu.

U vezi s tim, treba istaći da u okviru NATO-a trenutno ne postoji konsenzus po pitanju delovanja na „visokom severu”.¹¹⁵ Iako mnogi političari i eksperti, posebno u SAD, zagovaraju tezu da bi veće prisustvo NATO-a na prostoru oko Severnog pola doprinelo stabilnosti arktičkog regiona i boljem očuvanju nacionalnih interesa država članica Alijanse, u Kanadi postoji izražen otpor toj ideji, pre svega zbog reakcija Rusije.¹¹⁶ Zbog toga, osim razmatranja nekih predloga o tome kako bi NATO mogao da posluži kao forum za razmenu informacija i vođenje dijaloga između država članica o arktičkim bezbednosnim izazovima i kišobran pod kojim bi se eventualno planirale i izvodile akcije zaštite i spasavanja na „visokom severu”,¹¹⁷ tema Arktika, generalno gledano, nije bila previše zastupljena na sastancima Alijanse.¹¹⁸ Međutim, u poslednjih nekoliko godina čini se da se situacija u određenoj meri promenila. Pored povećanja vojnih aktivnosti država članica NATO-a unutar i u blizini arktičkog kruga nakon 2012. godine, o čemu je već bilo reči, pažnju privlači još jedan događaj. Naime, u maju 2014. godine, neposredno pred kraj NATO samita u Velsu, odlazeći generalni sekretar Andreas Fog Rasmussen (Anders Fogh Rasmussen) naglasio je potrebu izrade posebne strategije za arktički region. Pojedini eksperti, poput Luka Kofija i Daniela Kočisa, smatraju da zvanični Vašington to treba po svaku cenu da iskoristi i, u skladu s tim, savetuju šta bi bilo najbolje učiniti. Prema njihovom mišljenju, SAD bi u narednom periodu trebalo da: 1) u NATO-u aktivnije zagovaraju ideju zvaničnog priznavanja uloge Alijanse na Arktiku; 2) sa svojim saveznicima rade na razvoju NATO-ove arktičke strategije;¹¹⁹ 3) u saradnji sa „nearktičkim državama”, kao što su Velika Britanija i baltičke zemlje promovišu arktičku agendu u okviru NATO-a; 4) nastave sa vojnim vežbama na „visokom severu”,¹²⁰ i 5) zagovaraju ideju da se sledeći samit NATO-a održi negde unutar arktičkog kruga.¹²¹ Interesantno je primetiti da se nigde među savetima ne pominje predlog o pronalazaže-

¹¹⁴ Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op. cit, p. 2.

¹¹⁵ Luke Coffey, Daniel Kochis, „NATO Summit 2014: Time to Make Up for Lost Ground in the Arctic”, The Heritage Foundation (on-line), 21.08.2014, preuzeto sa: <http://www.heritage.org/research/reports/2014/08/nato-summit-2014-time-to-make-up-for-lost-ground-in-the-arctic> 22.08.2015.

¹¹⁶ Irina Zhilina, „The Security Aspects in the Arctic: the Potential Role of NATO”, *Nordicum-Mediterraneum* Vol. 18, No. 1 (on-line), preuzeto sa: <http://nome.unak.is/nm-marzo-2012/vol-8-n-1-2013/48-article/393-the-security-aspects-in-the-arctic-the-potential-role-of-nato> 22.08.2015. i Heather Conley, et. al., „A New Security Architecture for the Arctic - an American Perspective”, op. cit., p. 30.

¹¹⁷ Isto, str. 30.

¹¹⁸ I pored toga što je novi strateški koncept NATO-a iz 2010. godine (NATO's 2010 Strategic Concept) ukazao na pojavu novih bezbednosnih izazova, pre svega u domenu sajber i energetske bezbednosti, u dokumentu se nigde ne spominje Arktik. Isti je slučaj kada je reč i o deklaracijama sa NATO samita iz 2010. održanog u Lisabonu i 2012. godine u Čikagu. (Luke Coffey, Daniel Kochis, „NATO Summit 2014: Time to Make Up for Lost Ground in the Arctic”, op. cit.)

¹¹⁹ U taj proces, kako navode, trebalo bi uključiti Finsku i Švedsku.

¹²⁰ Pri tome, autori spominju da bi SAD trebalo da razmisle i o mogućnosti izvođenja NATO vežbi na Aljasci.

¹²¹ Isto.

nju načina za smanjenje tenzija i pospešivanje saradnje sa Rusijom, o čemu su u više navrata govorili, odnosno na šta su upućivali, neki drugi eksperti.¹²² U svakom slučaju, sudeći po tome da je Norveška, zemlja iz koje je poreklom i novi sekretar Alijanse, odlučila da ugosti „veliku i visokovidljivu NATO vojnu vežbu” (*a major, high-visibility exercise*) 2018. godine, moglo bi se reći da delovanje NATO-a već ide u smeru koji su predložili Kofi i Kočis.¹²³ Za razliku od drugih faktora koji su relevantni za osiguranje američkog liderstva u arktičkom regionu, gde postoji određena doza neizvesnosti o tome kako će se situacija u praksi dalje razvijati, kada je reč o jačanju uloge NATO-a na području oko Severnog pola, tu bar nema sumnji.

Zaključak

Od kada je početkom 21. veka postalo opšte poznato da je severna ledena kapa počela ubrzano da nestaje i da će arktički hidrokarbonski depoziti napokon postati pristupačni, pažnja međunarodne zajednice fokusirala se na područje oko Severnog pola. Uzimajući u obzir procene o količini arktičkih resursa, s jedne strane, i prognoze o porastu energetske apetita na globalnom planu, s druge, povećano interesovanje za taj prostor i ne bi trebalo da bude veliko iznenađenje. Uostalom, analizirajući Arktik sa energetskeg stanovišta, mnogi eksperti su na startu novog milenijuma o njemu počeli da govore kao o „drugom Srednjem istoku”.¹²⁴ Sigurno je da na takve komentare mnogi nisu mogli da ostanu ravnodušni, pa ni zvanični Vašington. O tome govori činjenica da su, iako sa primetnim zakašnjenjem u odnosu na druge arktičke zemlje, SAD u poslednjih nekoliko godina načinile vidan progres kada je reč o koncipiranju nacionalne politike vezane za arktički prostor: izvršena je procena situacije na terenu; usvojena nacionalna arktička strategija i uspostavljen državni aparat zadužen za njeno sprovođenje. Osim toga, SAD su povećale i svoje vojno prisustvo unutar i oko arktičkog kruga, kako bi na bolji način branile svoje interese u „delu sveta koji najviše obećava”.

Međutim, i pored evidentnog progressa, mnogi eksperti i donosioci odluka smatraju da na tom planu rukovodstvo u Vašingtonu još uvek nije postiglo dovoljno, pri čemu ističu da je osiguranje liderske pozicije SAD na „visokom severu”, u najmanju ruku, upitno. Odsustvo političke volje da se Arktiku posveti veća pažnja u okviru ukupne nacionalne agende navodi se kao jedan od najvećih problema. To je i logično, jer ukoliko nema volje, neće biti ni ustrojstva efektivnog i efikasnog državnog aparata neophodnog za operacionalizaciju zamišljenih ciljeva, kao ni izdvajanja finansijskih sredstava iz državnog budžeta, potrebnih za izgradnju arktičke infrastrukture. A bez infrastrukture gotovo da se ne može pričati o nekakvom „budućem regionalnom liderstvu”. Ne može se govoriti čak ni o „jačanju prisustva”.

¹²² Na primer: Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op. cit, p. 2.; Catherine Trainor, Why Russia's Arctic strategy is starting to worry NATO, *Russia Direct* (on-line), 19.11.2014, preuzeto sa: <http://www.russia-direct.org/why-russias-arctic-strategy-starting-worry-nato> 22.08.2015; Wojciech Lorenz, "Could the Arctic Warm Up NATO-Russia Relations?", *PISM Policy Paper* No. 4 (52), 2013. i dr.

¹²³ U pitanju je vojna vežba *NATO Exercise 2018* za koju se smatra da će okupiti čak 25.000 učesnika. (Opširnije o tome na: <https://forsvaret.no/en/exercise-and-operations/exercises/nato-exercise-2018>)

¹²⁴ Heather Gautney, „GOP Budget Subsidizes Military Industrialization on the Frontier of Climate Change”, *The Huffington Post* (on-line), 27.04.2015, preuzeto sa: http://www.huffingtonpost.com/heather-gautney/gop-budget-subsidizes-mil_b_7152806.html 25.08.2015.

Imajući to u vidu čini se da je u pravu Skot Borgenson kada zaključuje da će se odluke oko načina upravljanja arktičkim regionom najverovatnije donositi u diplomatskom vakuumu ukoliko SAD ne istupe i ne preuzmu vođstvo radi pronalaženja multilateralnog rešenja.¹²⁵ Da bi do toga, pak, došlo, prethodno mora da postoji jasan nacionalni konsenzus oko nekoliko ključnih pitanja, a pre svega oko ratifikovanja UNCLOS-a. Iako je otpor ratifikaciji pomenute konvencije i dalje prisutan, čini se da među Amerikancima ima više onih koji smatraju da bi to bilo povoljno po nacionalne interese, tako da se može očekivati da u toku 2016. godine ili u bliskoj budućnosti SAD ratifikuju taj dokument. Kako navodi grupa autora na čelu sa Tadam Alenom: „Najvažniji aspekt američke ratifikacije UNCLOS-a, biće diplomatski trijumf. Američka moć nije definisana samo ekonomskom i vojnom snagom, već, pre svega, idealima, liderstvom, strateškom vizijom i međunarodnim kredibilitetom.”¹²⁶

Ipak, kakva je tačno ta strateška vizija još uvek nije do kraja jasno. S jedne strane, priča se o saradnji i mirnom rešavanju sporova sa arktičkim susedima, a s druge o potrebi jačanja uloge NATO-a na Arktiku radi „zadržavanja” Rusije. Enigma je u tome što argumenata za obe opcije ima, pa se u ovom trenutku ne može sa velikom sigurnošću prognozirati kako će se zvanični Vašington tačno ponašati u budućnosti – da li će se opredeliti za kooperaciju ili za konfrontaciju sa Rusijom?

Kada je reč o saradnji, uprkos neslaganjima po nekim pitanjima (kao što je npr. status Severne pomorske rute), opšte je poznato da je između dve države ona do nedavno bila prisutna. Američke energetske kompanije sarađivale su sa ruskim partnerima,¹²⁷ dok su Vašington i Moskva pronalazile zajednički interes oko važnih pitanja u domenu unapređenja određenih aspekata bezbednosti arktičkog regiona. O tome, kako se navodi u jednom dokumentu američke mornarice, veoma upečatljivo svedoči potpisivanje nekoliko sporazuma: *Ilulissatske deklaracije 2008*, *Sporazuma o potrazi i spašavanju 2011*. i *Sporazuma o saradnji po pitanju prevencije i pružanja odgovora na zagađenje mora nastalog izlivanjem nafte 2013*. godine.¹²⁸ Naravno, potencijal za jačanje tenzija između SAD i Rusije ni u kom slučaju nije zanemarljiv. Aktuelna situacija u Ukrajini mogla bi da stopira arktičku saradnju, pa čak i da je, kakvih procena ima, preokrene u smeru otvorenih konfrontacija na relaciji istok–zapad ukoliko se ukrajinska kriza intenzivira.¹²⁹ Jačanje prisustva NATO-a na Baltiku svakako ne doprinosi optimističnim prognozama, kao ni gomilanje vojnih kapaciteta Rusije na obodima arktičkog kruga.

Dok mnogi smatraju da se na arktičku scenu polako vraćaju hladnoratovski šabloni, biće vrlo interesantno videti da li će američko predsedavanje Arktičkim savetom doprineti smirivanju tenzija. To će, kako se može uočiti, zavisiti od mnoštva međusobno povezanih faktora,

¹²⁵ Prema: Peter Hough, „Worth the Energy? The Geopolitics of Arctic Oil and Gas”, *Central European Journal of International and Security Studies*, Vol 6, Issue 1, 2012, p. 69.

¹²⁶ Thad Allen, Richard Armitage, John Hamre, „Odd Man out at Sea”, *New York Times* (on-line), 24.04.2011, preuzeto sa: http://www.nytimes.com/2011/04/25/opinion/25allen.html?_r=0 25.08.2015.

¹²⁷ Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op. cit, p. 2.

¹²⁸ Navy Task Force Climate Change, *The United States Navy Arctic Roadmap for 2014 to 2030*, US Navy, Washington, 2014, p. 14.

¹²⁹ Opširnije u: Elizabeth Buchanan, „Will Ukraine Scupper Russia's Arctic Plans?”, *The Moscow Times* (on-line), 14.06.2015, preuzeto sa: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/will-ukraine-scupper-russia-s-arctic-plans/523583.html> 25.08.2015.; Matthew Bryza, et. al., *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, op. cit.

ali i od toga koliko je u svesti (ili podsvesti) svih „arktičkih igrača“ prisutna izjava koju je, parafrazirajući Mekindera, 1995. godine dao tada glavnokomandujući ruske mornarice Valerij Aleksin (Valerij Aleksin). Upitan da za časopis *Ogoněk* prokomentariše strategijski značaj Arktika, ruski admiral je koncizno odgovorio: „Ko kontroliše Arktik, kontroliše svet“.¹³⁰

Literatura

[1] Allen Thad, Richard Armitage, John Hamre, "Odd Man out at Sea", *New York Times* (on-line), 24.04.2011, preuzeto sa: http://www.nytimes.com/2011/04/25/opinion/25allen.html?_r=0 25.08.2015.

[2] Alaska Oil and Gas Association, *History - 1960's*, 2015, preuzeto sa: <http://www.aoga.org/industry/history-1960s> 20.06.2016.

[3] "Alsib - The Route of Courage", *The Voice of Russia*, 28 January 2008, preuzeto sa: <http://sputniknews.com/voiceofrussia/2008/01/28/174235/> 17.06.2015.

[4] Andreassen Nils, "Recent U.S. moves on Arctic policy bode well for the region and Alaska", *Alaska Dispatch News* (on-line), 21.08.2104, preuzeto sa:

<http://www.adn.com/article/20140821/recent-us-moves-arctic-policy-bode-well-region-and-alaska> 21.08.2105.

[5] „Arktički eldorado“, *Novosti* (on-line), 25.05.2015, preuzeto sa: <http://www.portalnovosti.com/arkticky-eldorado> 23.06.2015.

[6] „Arktički institut kritikovao strategiju SAD za Arktik“, *Blic* (on-line), 14.05.2013, preuzeto sa: <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/382426/Arkticki-institut-kritikovao-strategiju-SAD-za-Arktik> 18.08.2015.

[7] "Arctic Challenge Exercise 2013", *Official site of the Swedish Armed Forces* (on-line), nedatirano, preuzeto sa: <http://www.forsvarsmakten.se/en/about/exercises-and-events/completed-exercises-and-events/arctic-challenge-exercise-2013/> 16.08.2015.

[8] *Arctic Strategy*, U.S. Department of Defense, Washington, 2013, preuzeto sa: http://www.defense.gov/pubs/2013_Arctic_Strategy.pdf 06.08.2015.

[9] Atland Kristian, "Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic", *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 3, September 2008, pp. 289–311.

[10] Atland Kristian, "Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic", *Arctic Review on Law and Politics*, vol. 1, 2/2010.

[11] Axworthy Thomas S., "Changing the Arctic Paradigm – From Cold War to Co-operation: How Canada's Indigenous Leaders Shaped the Arctic Council", A paper prepared for the Fifth Polar Law Symposium Arctic Centre, Rovaniemi, Finland, September 6-8, 2012, preuzeto sa: http://gordonfoundation.ca/sites/default/files/publications/Changing%20the%20Arctic%20Paradigm%20from%20Cold%20War%20to%20Cooperation%20-%20CopyEdited%2012-10-10_FINAL_FORMATTED_1.pdf 23.08.2015

[12] Bender Jeremy, "The Most Isolated US Military Base Could Get A Lot More Important", *Business Insider* (on-line), 11.11.2014, preuzeto sa: <http://www.businessinsider.com/importance-of-us-thule-air-base-2014-11> 18.06.2015

[13] Bennett Mia, "ICE-X 2011 under way in the Arctic", *Foreign Policy Association* (on-line), 29.03.2011, preuzeto sa: <http://foreignpolicyblogs.com/2011/03/29/ice-x-2011-under-way-in-the-arctic/> 07.08.2015.

[14] Bergman Rosamond Annika, "Perspectives on Security in the Arctic Area", *DISS Report 2011:09*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2011

[15] Bert Melissa, "A Strategy to Advance the Arctic Economy", Policy Innovation Memorandum No. 14, *Council on Foreign Relations* (on-line), 2012, preuzeto sa: <http://www.cfr.org/arctic/strategy-advance-arctic-economy/p27258> 20.08.2015.

¹³⁰ Kristian Åtland, „Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic“, *op. cit.*, p. 283.

- [16] Booson Rickard, "What if the Arctic Became a New Ukraine?", *GMF* (on-line), 11.05.2015, preuzeto sa: <http://www.gmfus.org/blog/2015/05/11/what-if-arctic-became-new-ukraine> 23.08.2015.
- [17] Borgerson Scott, *The National Interest and the Law of the Sea*, Council on Foreign Relations, Washington D.C., 2009
- [18] Borgerson Scott, "The Coming Arctic Boom: As the Ice Melts, the Region Heats Up", *Foreign Affairs*, Vol. 92, No. 4, July/August 2013.
- [19] Bruce Alexandra, "DECLASSIFIED: US Army's Top Secret Arctic City Under the Ice", *Red Ice Creations* (on-line), 07.11.2013, preuzeto sa: <http://www.redicecreations.com/article.php?id=27641> 18.06.2015.
- [20] Bryza Matthew, Mõru Oliver, Stoicescu Kalev, Jegorova Natalia, *Cooperation and Conflict in the Arctic: A Road Map for Estonia*, RKK&ICDS, November 2014.
- [21] Burakova Irina, "Development of Arctic areas to bring trillions dollars of profit to Russia", *Pravda* (on-line), 21.04.2005, preuzeto sa: <http://english.pravda.ru/russia/economics/21-04-2005/8102-arctic-0/> 27.06.2015
- [22] Buchanan Elizabeth, "Will Ukraine Scupper Russia's Arctic Plans?", *The Moscow Times* (on-line), 14.06.2015, preuzeto sa: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/will-ukraine-scupper-russia-s-arctic-plans/523583.html> 25.08.2015
- [23] Van Dyke Jon, "U.S. Accession to the Law of the Sea Convention", *Ocean Yearbook*, Vol. 22., 2008, pp. 47-59.
- [24] Glasby Geoff, Votekhovskiy Yuri, Arctic Russia: Minerals and mineral resources, *Geochemical Society* (on-line), July 2009, preuzeto sa: <http://www.geochemsoc.org/publications/geochemicalnews/gn140jul09/arcticrussiamineralsandmin/> 27.06.2015
- [25] Gautney Heather, "GOP Budget Subsidizes Military Industrialization on the Frontier of Climate Change", *The Huffington Post* (on-line), 27.04.2015, preuzeto sa: http://www.huffingtonpost.com/heather-gautney/gop-budget-subsidizes-mil_b_7152806.html 25.08.2015.
- [26] Groves Steven, "Accession to Convention on the Law of the Sea Unnecessary to Advance Arctic Interests", *The Heritage Foundation* (on-line), 26.06.2014, preuzeto sa: http://www.heritage.org/research/reports/2014/06/accession-to-convention-on-the-law-of-the-sea-unnecessary-to-advance-arctic-interests#_ftn4 21.08.2015.
- [27] Drea Edward J., Cole Ronald H., Poole Walter S., Schnabel James F., Watson Robert J., Webb Willard J., *History of the Unified Command Plan 1946–2012*, Joint History Office Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington DC, 2013.
- [28] Dwyer William, *The Evolving Arctic: Current State of U.S. Arctic Policy*, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, September 2013.
- [29] "Everything You Need to Know About Shell Oil and Arctic Offshore Drilling in Alaska", *PM* (on-line), 14.09.2012, preuzeto sa: <http://www.popularmechanics.com/science/energy/a7938/everything-you-need-to-know-about-shell-oil-and-arctic-offshore-drilling-in-alaska-10720112/> 23.07.2012.
- [30] English John, "Arctic Council Thrives", *Canada's History*, Dec/Jan 2012/13, preuzeto sa: <http://www.canadahistory.ca/Magazine/Online-Extension/Articles/Arctic-Ambitions> 23.06.2015.
- [31] Estrada Larry, "Ice Exercise 2014 Demobilizes Ice Camp Nautilus and Shifts to Next Phase", *Navy Live* (on-line), preuzeto sa: <http://navylive.dodlive.mil/2014/03/31/ice-exercise-2014-demobilizes-ice-camp-nautilus-and-shifts-to-next-phase/> 07.08.2015
- [32] Zhilina Irina, "The Security Aspects in the Arctic: the Potential Role of NATO", *Nordicum-Mediterraneum* Vol. 18, No. 1 (on-line), preuzeto sa: <http://nome.unak.is/nm-marzo-2012/vol-8-n-1-2013/48-article/393-the-security-aspects-in-the-arctic-the-potential-role-of-nato> 22.08.2015.
- [33] *Implementation Plan for The National Strategy for the Arctic Region*, January 2014, The White House, Washington, 2014, preuzeto sa: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/implementation_plan_for_the_national_strategy_for_the_arctic_region_-_fi....pdf 06.08.2015.
- [34] Keskitalo Carina, *International Region-Building: Development of the Arctic as an International Region*, *Cooperation and Conflict*, Vol. 42 (2), 2007.
- [35] Klare Michael, *The Race for What's Left: The Global Scramble for the World's Last Resources*, A Metropolitan Book, Henry Holt and Company, New York, 2012.

[36] Koren Marina, "Is Vladimir Putin Coming for the North Pole Next?", *National Journal* (on-line), 27.03.2014, preuzeto sa: <http://www.nationaljournal.com/politics/is-vladimir-putin-coming-for-the-north-pole-next-20140327> 23.08.2015.

[37] Kureev Artem, "Why Cold War-style military exercises of Russia and NATO are heating up", *Russia Direct* (on-line), 24.03.2015, preuzeto sa: <http://www.russia-direct.org/analysis/why-cold-war-style-military-exercises-russia-and-nato-are-heating> 14.08.2015.

[38] Lantier Alex, "Global tensions surge as NATO, Russia hold rival military exercises", *World Socialist Web Site* (on-line), 28.05.2015, preuzeto sa: <https://www.wsws.org/en/articles/2015/05/28/nato-m28.html> 14.08.2015

[39] Lorenz Wojciech, "Could the Arctic Warm Up NATO-Russia Relations?", *PISM Policy Paper* No. 4 (52), 2013.

[40] Lundestad Ingrid, "US Security Policy and Regional Relations in a Warming Arctic", *Swords and Ploughshares*, vol. XVII, no. 3, Fall 2009.

[41] Lundestad Ingrid, "Comment on the US Arctic region policy document", *Geopolitics in the High North* (on-line), 2009, preuzeto sa: http://geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=36&Itemid=104 03.09.2015.

[42] Marine Mammal Commission, *Arctic Research and Policy Act of 1984*, July 31, 1984, dostupno na: http://www.mmc.gov/legislation/pdf/arp_act.pdf poslednji put pregledano 20.06.2015.

[43] Martinson Erica, "US officials consider leasing icebreakers as budget reality sinks in", *Eye on the Arctic* (on-line), 16.06.2015, preuzeto sa: <http://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2015/07/16/u-s-officials-consider-leasing-icebreakers-as-budget-reality-sinks-in/> 18.08.2015.

[44] Mackinder Sir Halford J., *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, 1919, reprint by NDU Press, Washington DC, 1942.

[45] Navy Task Force Climate Change, *U.S. Navy Arctic Roadmap*, U.S. Navy, Washington, D.C, October 2009.

[46] "Navy Commences Participation in ICEX 2014", *America's Navy* (on-line), 19.03.2014, preuzeto sa: http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=79747 06.08.2015.

[47] National Intelligence Council, *Mapping the Global Future - Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, Government Printing Office, Pittsburgh, PA, 2004, Internet: <http://www.futurebrief.com/project2020.pdf> 20.04.2015.

[48] "Natural Resources", *The Arctic* (on-line), nedatirano, preuzeto sa: <http://www.arctic.ru/resources/> poslednji put pregledano 31.06.2015.

[49] *National Security Decision Memorandum 144*, National Security Council, Washington DC, 22.12.1971.

[50] *National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive*, 09.01.2009, dostupno na: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2009/01/20090112-3.html>, pregledano 03.09.2015.

[51] *National Strategy for the Arctic Region*, The White House, Washington, 2013, preuzeto sa: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf 06.08.2015.

[52] Norwegian Armed Forces, "Sixteen Nations Participating in Norway's Cold Response Military Exercise This Week", *Atlantic Council* (on-line), 10.03.2014, preuzeto sa: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/sixteen-nations-participating-in-norway-s-cold-response-military-exercise-this-week> 14.08.2015.

[53] *Nuclear Wastes in the Arctic: An Analysis of Arctic and Other Regional Impacts from Soviet Nuclear Contamination*, OTA-ENV-623, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, 1995.

[54] Nye David, "How the US is losing the war in the Arctic before it even begins", *We Are The Mighty* (on-line), 17.06.2015, preuzeto sa: <http://www.wearethemighty.com/us-russia-arctic-2015-07> 18.08.2015.

[55] O'Rourke Ronald, "Changes in the Arctic: Background and Issues for Congress", *CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress*, Congressional Research Service, June 2, 2015.

[56] Parfitt Tom, "Russia plants flag on North Pole seabed", *The Guardian* (on-line), 02.09.2007, preuzeto sa: <http://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic> 03.09.2015.

[57] Peimani Hooman (Ed.), *Energy Security and Geopolitics in the Arctic - Challenges and Opportunities in the 21st Century*, World Scientific Publishing Company, Singapore, 2013.

[58] Piffero Spohr Alexandre, da Silva Horing Jessica, Gimenez Cerioli Luiza, Lersch Bruna, Gihad Alves Soares Josua, "The Militarization of Arctic: Political, Economic and Climate Challenges", *UFRGS Model United Nations Journal*, v1, 2013.

- [59] Purver Ronald, "Arctic Security: The Murmansk Initiative and its Impact", *Current Research on Peace and Violence* 11, no. 4, 1988, pp. 147-158.
- [60] Reichman Deb, "America Is Losing The Competition For The Arctic", *Business Insider* (on-line), 01.01.2014, preuzeto sa: <http://www.businessinsider.com/america-is-losing-the-competition-for-the-arctic-2014-1> 18.08.2015.
- [61] Robertson Jessica, Pierce Brenda, „90 billion barrels of oil and 1,670 trillion cubic feet of natural gas assessed in the Arctic", *US Geological Survey*, 23 July, 2008, preuzeto sa: <http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=1980&from=rss> home 27.06.2015.
- [62] Rosen Yereth, "Big Changes in Far North Since US Last Chaired Arctic Council," *Barents Observer* (on-line), 17.02.2015, preuzeto sa: <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/02/big-changes-far-north-us-last-chaired-arctic-council-17-02-22.08.2015>.
- [63] Rosen Yereth, "Obama issues executive order to better coordinate Arctic policy", *Alaska Dispatch News* (on-line), 21.01.2015, preuzeto sa: <http://www.adn.com/article/20150121/obama-issues-executive-order-better-coordinate-arctic-policy> 20.08.2015
- [64] Rozoff Rick, "Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East–West Conflict Over The Arctic", *Global Research* (on-line), 03.06.2009, preuzeto sa: <http://www.globalresearch.ca/militarization-of-the-arctic-canada-battle-line-in-east-west-conflict-over-the-arctic/13836> 04.08.2015.
- [65] Rozoff Rick, "Top of the World: NATO Rehearses For War In The Arctic", *Global Research* (on-line), 24.04.2012, preuzeto sa: <http://www.globalresearch.ca/top-of-the-world-nato-rehearses-for-war-in-the-arctic/30508> 14.08.2015.
- [66] Rosenberg Elizabeth, Titley David, Wiker Alexander, *Arctic 2015 and Beyond – A Strategy for U.S. Leadership in the High North*, Center for a New American Security, 2014.
- [67] Runge Olesen Mikkel, "Cooperation or conflict in the Arctic: A Literature Review", *DIIS Working Paper*, 2014.
- [68] Sale Richard, Potapov Eugene, *The Scramble for the Arctic: Ownership, Exploration and Conflict in the Far North*, Frances Lincoln Limited, London, 2009.
- [69] Szymański Piotr, "NATO's presence in the Baltic states – reassurance of allies or deterrence for Russia?", *OSW Commentary* (on-line), 29.04.2015, preuzeto sa: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-29/natos-presence-baltic-states-reassurance-allies-or-deterrence> 16.08.2015.
- [70] Smith Matthew, "As US Outlines Arctic Council Goals, Native Groups and State Lawmakers Left Wanting", *Alaska Public Media* (on-line), 03.11.2014, na: <http://www.alaskapublic.org/2014/11/03/as-us-outlines-arctic-council-goals-native-groups-and-state-lawmakers-left-wanting/> posljednji put pristupljeno: 23.08.2015
- [71] Scutro Andrew, "Subs head far north for ICEX 2009", *NavyTimes* (on-line), 03.03.2009, preuzeto sa: <http://archive.navytimes.com/article/20090303/NEWS/903030320/Subs-head-far-north-for-ICEX-2009> 07.08.2015.
- [72] Tama Jason, Greenley Heather, Barata David, "Is the United States positioned to lead in the Arctic?", *Brookings* (on-line) 24.04.2015, preuzeto sa: <http://www.brookings.edu/blogs/planetpolicy/posts/2015/04/24-us-arctic-leadership> 18.08.2015.
- [73] Trainor Catherine, Why Russia's Arctic strategy is starting to worry NATO, *Russia Direct* (on-line), 19.11.2014, preuzeto sa: <http://www.russia-direct.org/why-russias-arctic-strategy-starting-worry-nato> 22.08.2015
- [74] *The U.S. Coast Guard's Vision for Operating in the Arctic Region: "Ensure safe, secure, and environmentally responsible maritime activity in the Arctic*, Washington, 2013, preuzeto sa: https://www.uscg.mil/seniorleadership/DOCS/CG_Arctic_Strategy.pdf 06.08.2015.
- [75] The White House, *Executive Order for Enhancing Coordination of Arctic Efforts*, 21.01.2015, preuzeto sa: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/21/executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-arctic> 18.08.2015.
- [76] *U. S. Geological Survey*, 2008, preuzeto sa: <http://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf> 04.08.2015.
- [77] U.S. Department of State, *Arctic Council United States Chairmanship 2015–2017*, Yellowknife, 2015, p. 4., preuzeto sa: <http://www.knom.org/wp-audio/2014/11/2014-11-03-US-Chair-Arctic-Council.pdf> 22.08.2015.
- [78] "US Navy admits it needs massive investment to fight for Arctic seaways control", *RT* (on-line), 28.02.2014, preuzeto sa: <http://www.rt.com/usa/us-navy-arctic-plans-146/> 18.08.2015.
- [79] U.S. Navy and U.S. Coast Guard, *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower*, U.S. Department of Defense, Washington, D.C., October 2007.
- [80] "U.S. Navy navigates a sea change in the Arctic", *Earth - The Science Behind the Headlines* (on-line), nedatirano, preuzeto sa: <http://www.earthmagazine.org/article/us-navy-navigates-sea-change-arctic> 04.08.2015.

- [81] Филијовић Марко, Милитаризација Арктика – будућност која је већ почела, *Војно дело*, зима/2011, Београд, 2011.
- [82] Филијовић Марко, „Територијално разграничење на Арктику“, *Војно дело*, лето/2010, Београд, 2010.
- [83] Hein Robert, "Stability in the Arctic: Dancing with Polar Bears", *War on the Rocks* (on-line), 18.06.2015, preuzeto sa: <http://warontherocks.com/2015/06/stability-in-the-arctic-dancing-with-polar-bears/> 18.08.2015.
- [84] Herring George, *Aid to Russia, 1941-1946: Strategy, Diplomacy and the Origins of the Cold War*, Columbia University Press, New York, 1973.
- [84] Hough Peter, "Worth the Energy? The Geopolitics of Arctic Oil and Gas", *Central European Journal of International and Security Studies*, Vol 6, Issue 1, 2012.
- [86] Hudzik Elizabeth, "A Treaty on Thin Ice: Debunking the Arguments against U.S. Ratification of the Law of the Sea in a time of Global Climate Crisis", *Washington University Global Studies Law Review* Vol. 9, No. 2, 2010.
- [87] Huebert Rob, Exner-Pirot Heather, Lajeunesse Adam, Gullede Jay, *Climate Change & International Security: The Arctic as a Bellwether*, Center for Climate and Energy Solutions, Arlington, Virginia, 2012.
- [88] "Cold war games: NATO, friendly air forces brace for large Arctic drills", *RT* (on-line), 25.05.2015, preuzeto sa: <http://www.rt.com/news/261781-nato-drills-games-arctic/> 14.08.2015.
- [89] Colley David, *Stealth Beneath the Sea: the 'Wet Cold War'*, VFW Magazine, April, 1997.
- [90] Conley Heather A., Pumphrey David L., Toland Terence M., David Mihaela, "Arctic Economics in the 21st Century - The Benefits and Costs of Cold", *A Report of the CSIS Europe Program*, Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield Washington,, Lanham, July 2013.
- [91] Conley Heather A., Toland Terry, David Mihaela, Jegorova Natalja, "The New Foreign Policy Frontier - US Interests and Actors in the Arctic", *A Report of the CSIS Europe Program*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Washington, 2013.
- [92] Conley Heather A., Toland Terry, Kraut Jamie, "A New Security Architecture for the Arctic - an American Perspective", *A Report of the CSIS Europe Program*, CSIS, Washington, 2012.
- [93] Conley Heather, Kraut Jamie, "U.S. Strategic Interests in the Arctic An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation", *A Report of the CSIS Europe Program*, CSIS, Washington D.C., 2010.
- [94] Conley Heather, "What to Know about the New White House Executive Order on Enhancing Coordination of National Efforts in the Arctic", *CSIS* (on-line), 22.01.2015, preuzeto sa: <http://csis.org/publication/what-know-about-new-white-house-executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-> 20.08.2105.
- [95] Coffey Luke, Groves Stevens, Koshis Daniel, Slattery Brian, "True North: Economic Freedom and Sovereignty Must Be at the Heart of the U.S. Chairmanship of the Arctic Council", *The Heritage Foundation* (on-line), 01.04.2015, preuzeto sa: <http://www.heritage.org/research/reports/2015/04/true-north-economic-freedom-and-sovereignty-must-be-at-the-heart-of-the-us-chairmanship-of-the-arctic-council> 23.06.2015.
- [96] Coffey Luke, Kochis Daniel, "NATO Summit 2014: Time to Make Up for Lost Ground in the Arctic", *The Heritage Foundation* (on-line), 21.08.2014, preuzeto sa: <http://www.heritage.org/research/reports/2014/08/nato-summit-2014-time-to-make-up-for-lost-ground-in-the-arctic> 22.08.2015.
- [97] Chavez Evelyn, "Aviano F-16s take on Arctic Challenge 2015", *Official site of the US Air Force* (on-line), 27.05.2015, preuzeto sa: <http://www.af.mil/News/ArticleDisplay/tabid/223/Article/589800/aviano-f-16s-take-on-arctic-challenge-2015.aspx> 14.08.2015.
- [98] *Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements as at 3 October 2014*, Last updated: 07 January 2015, preuzeto sa: http://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm 12.08.2015.
- [99] Wang Nils, "Arctic Security - An Equation with Multiple Unknowns", *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 15, Iss. 2, 2013.
- [100] Warren Jason Howard, "Don't be Left out in the Cold: An Argument for Advancing American Interests in the Arctic Outside the Ambits of the United Nations Convention on the Law of the Sea", *Georgia Law Review*, 2007-2008., pp. 833-865.